

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1999

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

- Coloured covers / Couverture de couleur
- Covers damaged / Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing / Le titre de couverture manque
- Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- Only edition available / Seule édition disponible
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments / Commentaires supplémentaires: There are some creases in the middle of the pages. / Il y a des plis dans le milieu des pages.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured pages / Pages de couleur
- Pages damaged / Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed / Pages ternies, tachetées ou piquées
- Pages detached / Pages détachées
- Showthrough / Transparence
- Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below /
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10x	14x	18x	22x	26x	30x
☐	☐	☐	☒	☐	☐
12x	16x	20x	24x	28x	32x

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

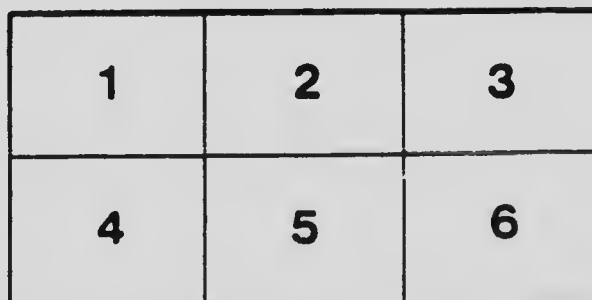
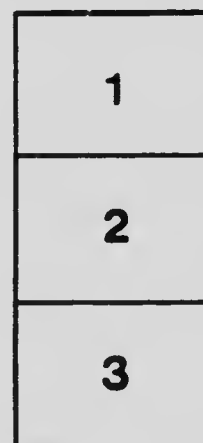
Ukrainian National Federation Library
Toronto

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shell contain the symbol $\rightarrow$ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Ukrainian National Federation library
Toronto

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

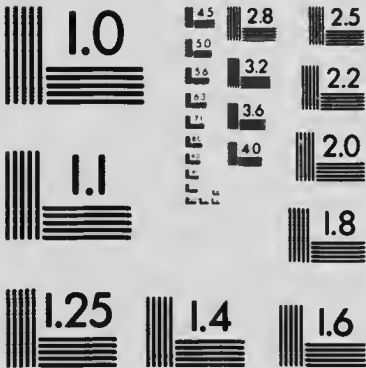
Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole $\rightarrow$ signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

ГЕНОВЕФА

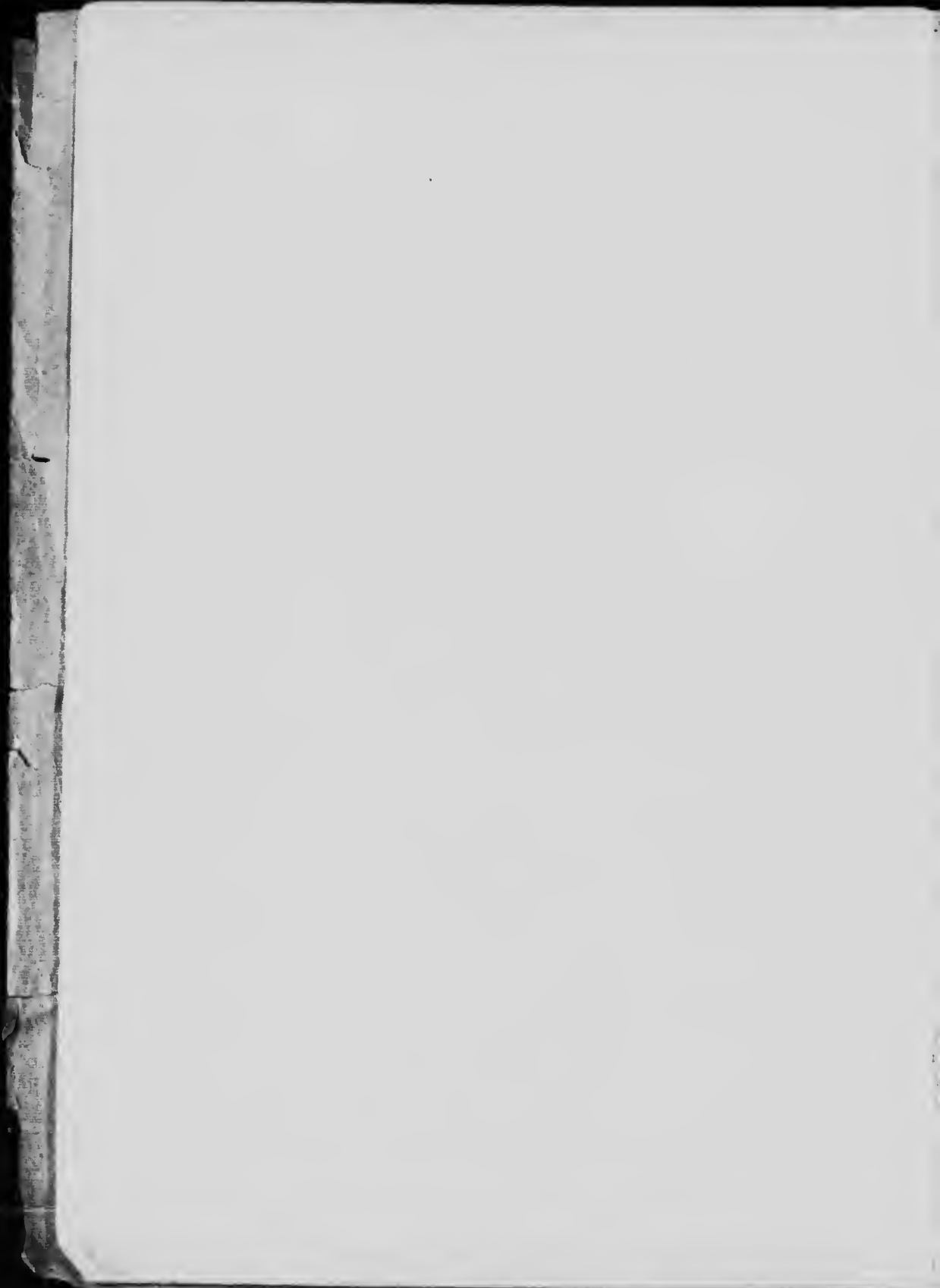
Нове поправлене ілюстроване
виданє.

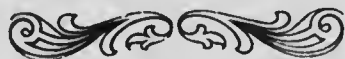
ЦІНА 50 ЦЕНТІВ.

НАВЛАДОМ ПУБЛІКАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА
810 Main Street, — Waukegan, Ill.

1919

ГЕНОВЕФА

ОПОВІДАНЄ ПРО КНЯЖНУ ЗАСУДЖЕ-
НУ НЕВИННО НА СМЕРТЬ ВІД ЯКОЇ
ЧУДОМ СПАСЛА СЯ І ЖИЛА ЧЕ-
РЕЗ ШІСТЬ ЛІТ В ПУЩІ.

ЦІНА 30 ЦЕНТІВ.

НАКЛАДОМ "РУСЬКОЇ КНИГАРНІ".
850 Main Street, — Winnipeg, Man.

1919

1. Граф Зіґфрід вибираєть ся в похід.

Давно се було. Сонце Христової віри що йно сходило над німецькою землею, а Німці находячи ся у вічних війнах, жили зовсім не так, як тепер.

Тоді то на високій скелі, окруженій двома широкими річками, стояв серед чудових піль і лісів пишаний замок. В сім замку жив молодий граф Зіґфрід.

Щасливе було його жите! Піддані любили й шанували його, а великі достатки забезпечили йому вигоду. Нічого не бажав собі граф, тільки гарної й доброї жіночки.

І післав йому Бог подругу — гарну, як зіронька на небі, а добру й милосерну, як ангел. З її чудового личка була така доброта й невинність, що всі називали її «святою панцею», хоч її імя було: Геновефа.

Від весіля минуло вже кілька тижнів, а граф так і не міг відірвати очий від Геновефи. Мов на образок глядів на неї.

Так і сидів він одного вечера й розмовляв любо з жінкою, коли параз почув з надвору звук воєнних труб.

— «Що стало ся?» — спитав граф конюшого, що якраз вбіг поспішно до кімнати.

— «Війна!» — відповів конюший. — «Безбожні бісурмани папали на наш край і нищать усьо огнем і мечем. Два лицарі прибули саме від царя з наказами. Ми повинні ще сеї ночи вступити в похід і получити ся з царським війском».

Не було ради. Граф став сеїчас готовити ся до війни й порозслав слуг до сусідних лицарів. Всі зійшли ся до його

замку, що аж звенів від брязкоту зброї та біганини озброєних людей. Графиня мала цілу ніч богато роботи, бо треба було гостій приймати її приготувати графови на дорогу одіж і все потрібне. Раннім ранком зібрали ся всі лицарі в повній зброї у великій кімнаті, а поміж ними стояв граф, закований від стій до голови в залізо. На подвір'ю зібрала ся кіннота її піхота та ожидала графа, уставившись у боєвий ряд.

Геновефа вступила тепер у кімнату її по звичаю того часу передала чоловікови меч і спису.

— «Неси сю зброю за Бога її вітчизну — на оборону невинним, а на страх злочинним!» — сказала вона її мов стіна біла упала йому на груди. Прочуте будучого горя наповнило мимоволі серце. — «Ах, Зіґфріде! Якби ти так не вернув ся!» — простогнала вона її закрила лице руками.

— «Не жури ся, Геновефо!» — відповів граф. — Таж ми її дома так само близькі смерті як і в бою — все в Божих руках. Божя рука береже нас так само в лютий боротьбі, якби її в найневійшій замку. Хто боїть ся Бога, той не має вже більше чого боятись. Тому не жури ся, люба жінко, і будь спокійна. Сторожу над замком і над тобою поручив я передовсім Богу, а описи управителям моїх маєтків. А тепер віддаю тебе опіці Всевишнього. Бувай здорова, не забувай мене її моли ся за мене!»

Геновефа зішла з ним по кам'яних сходах на подвір'є. На новитане графа загреміли труби, а в кривавім сяєві ранньої зорі заблесли мечі. Граф скочив на коня, глянув ще раз на Геновефу її пігнав скоро, щоби скрити сльози; а за ним рушили лицарі і військо. Геновефа гляділа довго за ним з вежі, а коли вони вже зникли у долині, замкнула ся в свою кімнату її плакала там цілий день, забувши навіть на поживу.

Від тепер жила вона в повній тишині. Як рожевий рапок сходить над смерековими лісами, то заставав її вже при роботі, а сльози, як роси, спадали на цвіти, що вона їх вишивала. А як зазвенів церковний дзвін, спішила вона до церкви її благала там Господа о щасте мужеві. Все ходила вона на Службу Божу а часами її внополудні бачили її в Божім домі. Вона збирала з околиці сільські дівчата, учила їх шити її вишивати та

Граф Зіґфрід прашає ся з жінкою Геноведою.

розказувала їм неодно цікаве. Також була вона правдивою матірню убогих і хорих. І кожній знайшов у неї роботу й зарібок, а де тільки хто занедужав, там вона зараз спішила й її лагідне слово осолоджувало недужим хочби й як гіркі ліки. Вечерами шила вона в крузі служниць, а ще пізно в ночі сідала пераз при вікні й співала побожні пісні. В цілім замку уважала вона дуже на порядок і обичайність і не дозволяла ніякої неправди.

Управитель, котрому граф поручив все своє майно, називав ся Гольо. Був се укладний і образований чоловік, що умів гладким гопоренем і захованем зедлати собі кожного. Але була се людина без боязни Бога й без совісті. Власну користь і приємність клав він понад усьо. Чи се, що він робив, було добре й справедливе, се його зовсім не обходило, коли тільки було воно йому користе й приємне. Тому сейчас після відїзду графа почав він поводити ся гордо, як справдішній пан. Він убрав ся красше чим його пан, видавав великі прири, уряджував що дня нині увеселення й розтрачував так не своє майно. При сїм зневажав він страх, вірних слуг графа, відтягав кождому зарібникови навіть гірко запрацьовану заплату, а убогому не давав ані кусиньчка хліба. Тільки супроти Геновефи виявляв він все ще найглибшу пошану, а його приязність і услужність для неї не мала границь. Геновефа поводила ся з ним з повагою, говорила з ним тільки тоє, що було конечне й пригадувала йому все його обовязки. Зразу слухав він її й намагав ся скривати перед нею шильно свої блуди або хоч оправдати їх. Але з часом ставав він все смілійший і дійшов вкінци до такої безстыдности, що поважив ся ставити до неї найбільше безсоромні бажаня. Вона дала йому відповідну відправу з найбільшою огидою; та з того часу став він її завзято ненавидіти й постановив її погубити.

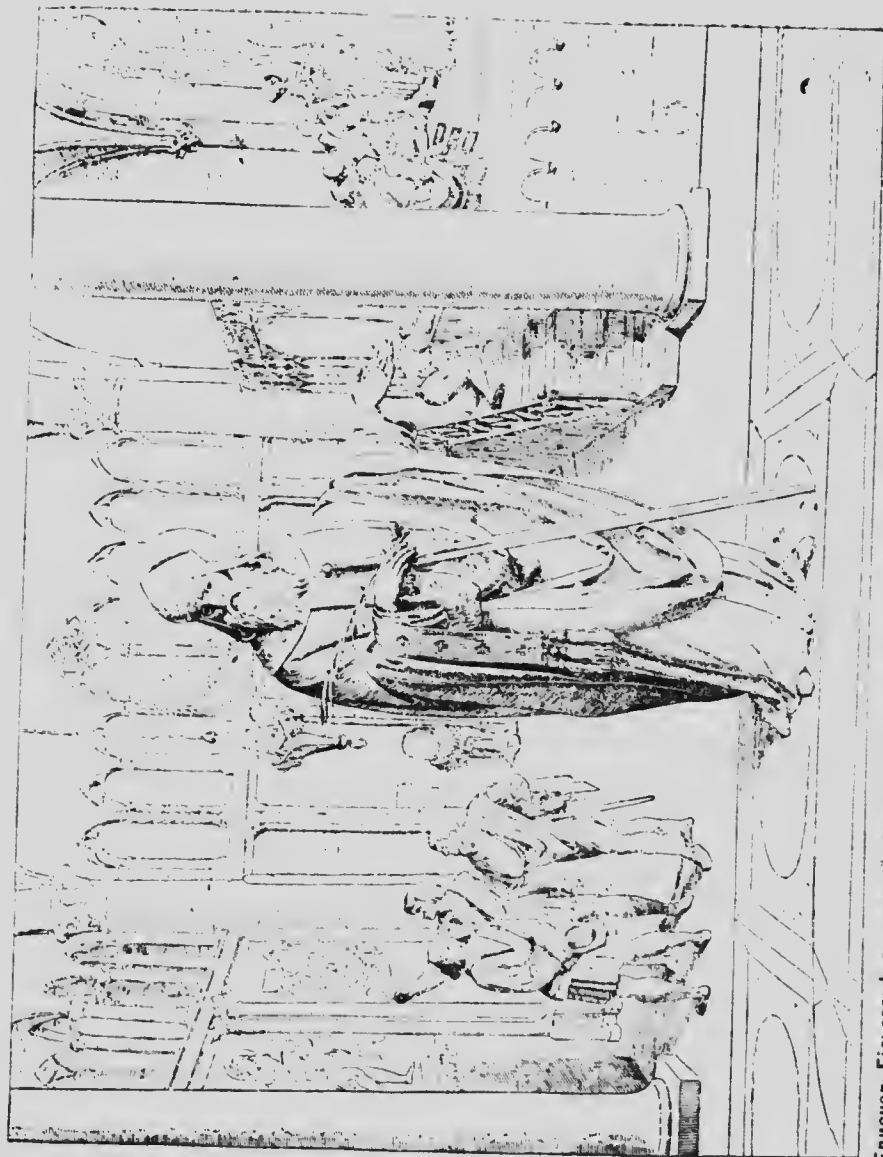
Геновефа, не предчуваючи нічого доброго, написала до графа листи, де представила Голя н правдивім свїтлі її благала мужа забрати від неї того небезпечного чоловіка. Сей лист передала графиня своїому кухареви Драконови, людині наскрізь чесній, що бажала своїм напам тільки добра. Драконав сей лист переслати потайки графови довіреним післанцем.

Та хитрий Гольо догадав ся десього. В хвилі коли Геновефа не редавала Дракопови лист, внав до кімнати Гольо з витягненим мечем, убив нещасного кухаря перед очима графині й паробив великого крику. Всього в замку збігло ся чим скорше до кімнати й усі побачили тільки доброго Дракона у власній крові на землі, а побіч нього графиню, що без слова, нерестрашена ушата на крісло. Тепер став Гольо перед службою говорити на чесну невину графиню такі погані річи, що всі паленіли з сорому. Опісля вислав він сейчас до графа гошця з брехливим листом, в котрім представив Геновефу певірною, нечесною жінкою. Її саму велів кинути в найглибше підземеле замку.

Гольо знав добре вдачу свого папа. Він знав, що граф є виравді дуже благородний, справедливий, милосерний і великодушний; але що він при тім всім не вмів зананувати над своїм поривистим гнівом, дразливістю та ревнивістю. «А однаоднісїнька склонність, що їй не держить ся на поводах», — думав собі сей лихий чоловік — «є подібна до кільця в носі медведя. Можна його ним вести, куди хочеть ся». Отже чіслив на се, що граф у першій приступі гніву дасть приказ убити графиню.

2. Геновефа в тюрмі.

Вежа, що була призначена на вязницю, була найстрашнішою вежею в замку. Геновефа не могла ніколи подумати про неї без жаху й широко снівчувала з нещасними вязнями, що були там замкнені. А тепер кинено їй саму до найглибшого льоху сеї вежі. Було там змрно, темно й страшно, як у гробі. Мури були чорні, а всюди силувала зелена вогкість. Підлога була вимощена червоною цеглою. Ніколи не заглядало там сонце або привітний місяць. А тая смужка світла, що вдирала ся сюди крізь малесеньке, закратоване віконце, вистарчала хиба на се, щоб стали видні страхітя сеї норі. Дріжачи від страху й приголомнені болем та журбою, сиділа Геновефа на леговнищі з соломи. Коло неї стояв глиняний збанок з водою, а дрібка простого, чорного хліба була їй цілою поживою.

Епископ Гільдольф в каплиці, в котрій Зіґфрід причащався перед своєю виправною проти Маєрві.

Та як тільки прийшла вона троха до себе після першого переляку та болю, зложила руки, глянула до неба й стала молити ся, проливаючи гіркі сльози:

»Отче Небесний! Сиджу ту глибоко під землею і споглядаю до Тебе. Всі мене тепер опустили. Нікого не маю крім Тебе. Ніяке милосерне око не глядить на моє горе. Моїого голосу не почує ніяке людське ухо. Але Ти бачиш мої сльози; Ти чуєш мій зойк! Так Ти є всюди. Ти є також і тут, в цьому темному місці. Мій батько й моя мати не знають нічого про мене, а мій муж далеко. Мої ширі приятелі не можуть мені допомогти. Але Твоє рамя веселить. Ти можеш відчинити браму моєї тюрми. Змикосерди ся наді мною, найліпший Отче!»

З невинного плачу поробили ся їй з часом на очах і лицях рани. Та не раз сиділа вона мов божевільна з жури і не плакала навіть. »Якжеж щасливі« -- говорила вона -- »хочби й найбідніший люди в порівнянню зі мною! Вони хоч бачать гарне, синє небо й любі, зелені дуги. Чиж не ліпше, щоби я була не графинєю, а дешою зарібницею або пастушкою? Всьо мені забрали й я не маю вже нічого! Але« -- говорила вона далше, а сльози пліли їй на пово -- »Ти ще є, мій Боже! Будь же моїм сонцем! І як тільки Тебе згадаю, то мені стає так ясно на душі, а моє горем зморожене серце розпливаєть ся знова в сльозах!« І се успокоювало її. »І коли Ти, Боже« — думала вона — »велів мені дістати ся до вязниці, то мусить се бути добре для мене. Бо Ти посилаєш терніня тільки з любови. Під нещастем скриваєть ся щастє й благословене — так само, як Твоя рука скрила під гіркою й твердою покарающею деяких овочів солодке зерно. Тому й я хочу знести се горе, зіслаше Твоєю батьківською рукою, терпеливо. Тільки з Тобою хочу говорити й жалувати ся на мойого гонителя. Ти так хочеш — чини зі мною по Твоїй волі, тільки дай мені Свою ласку. Проти Твоєї волі не обидить мене ніхто ані на волосину».

Така молитва успокоїла її дуже. Їй немов здавало ся, що якийсь голос говорить їй в душі: »Бодри ся, Геновефо! Ти мусиш ще багато перетерпіти, але з усіх сих тернів виратує тебе Господь. Ти тепер вправді в очах людий злочинниця, але твоя невинність засієє к тись яснійше сонця».

3. Геновефа стає в тюрмі матерію.

Геновефа сиділа в тюрмі кілька місяців. Весь той час не приходив до неї ніхто крім Голя, що безнастанно повторяв їй свої безстыдні просьби і тільки під сим устівем обіцяв їй повернене чести її освобожденне з вязниці. Але Геновефа сказала до сього: «Ліпше уходити перед людьми за нечесну, чим бути нею в ділі. Ліпше загинути в сій тюрмі, чим злочином відігнутися на царській престолі».

Терпіня її ставали тим часом все більші. Незабаром після відїзду мужа вивенчала ся вона в радієній повноті, що стане матір'ю. Ся хвили її прийшла і вона стала матір'ю сина. «Дитинчко любі!» — сказала вона її тулила його дріжучими руками до себе. — «Так ти вже тут! І в сьому страшному місці довелось тобі побачити сьвіт! А твоя бідна мама не має навіть ченечки, щоб тебе сповити. Ніхто не надасть мені її ложки теплої страви — якжеж я, така хора її знеможена можу тебе вигодувати! В сій страшній тюрмі нема навіть иншого місця, тебе положити, крім гнилої соломи її зимного, твердого каменя. Під сим темним, вогким скленінем, з якого все капає вода, мусиш хіба з зимна згинути. Немилосерне каміне! Чогож ти зрошуєш мою дитинку холодною водою? Чиж ти так безсерця, як і люди? Та її — простіть мені! Ви, їїмі мури, маєте більше чуття; ви можете дивити ся на горе моє і моєї дитини і сумуєте її плачете зі мною».

Опісля знесла вона очі до неба, підняла дитинку в гору і промовила, заливаючи ся слозами: «Боже, Ти дарував мені сю дитину! Нехай же вона її буде зовсім Тобі посьвячена! Се Твоя ласка! Ся дитинка належить до Тебе! Не можу я віднести її до Твого сьвятого храму. Але Ти є і тут присутній — а де є Ти, там є і Твоя сьвятиня. Тут немає нікого, щоб подержав її до хресту, немає сьвященника, щоб пригадав батькові і кумам їх обовязки. Отже я, сама мати, заступлю ту сьвященника, батька її кумів. Обіцяю Тобі ту торжественно, Боже, що як Ти нозволиш мені її моїй дитині довше жити, то я виховаю сього хлопця у сьвятій вірі в Тебе, Отче, в Твого Сина і Духа, у сьвятій любови до Тебе її усіх людей і що я буду

ного хорошити від злого як дорогий мені повіреній жемчуг, щоби колісь я могла Тобі його віддати без гріховної змази і здати з того перед Тобою рахунок». І ще довго молила ся вона тихцем, а онісія взяла начинє з водою, охрестила дитину й назвала його Гореславом. «Бо» — сказала вона — «у горю і сльозах прийшов ти на світ. Отже Гореслав пехай буде твоє імя».

Онісія завинула вона дитину в свою запаску й положила її на лоно. «Так — промовила вона — моє лоно пехай буде тобі коліскою». А потім подивила ся з жалем на кусєнь твердо-го, чорного хліба, що лежав коло неї і говорила: «Отсе, бідна дитинко, отсе має бути на будуче твоя пожива! Вона тверда й проста і вистарчає ледви для мене самої; але не жури ся, сльози твоєї матери змячать його, а при божій помочи буде його досить для мене і для тебе». Вона розтирала твердий хліб дрібєнько й живила ним дитину».

Коли раз дитина спала собі безжурно на її лоні, похилила ся вона над сином і зітхнула: «Боже, поглянь на отсе немовлятко! Таж цвітка стратила би тут, серед сеї темряви й холоду красу й барву і зівяла би та зблідла бє сонця й тепла! Як жеж може моя дитина, така ніжєнька цвь а, рости тут? Боже, ве дай їй так марне загинати! Як я її люблю, як радо віддала б я за неї своє жите! Але Ти любиш його ще більше від мене; Ти любиш мене і всіх людий більше, чим мати дитину. Так, — додала вона зворушенням голосом — таж Ти сам сказав: І колиб мати могла забути свою дитину, то Я таки тебе не забуду».

Геновефа сказала се голосно, а від того пробудила ся дитина й засьміяла ся любо уперве до матери. «І ти сьмієш ся, дитиночко?» — промовила вона й притиснула його до серця. — «Ти не зважаєш на страховища сього місця? Так сьмієш ся! Твій усьміх говорить мені більше, чим тисячі слів. Ти немов говориш мені: мамо, не плач і будь весела! Ти є вправді бідний, але Бог є багатій. Ти є безпомічний, але в Бозі маєш могутню охорону. Ти мене любиш дуже, але Бог любить мене й тебе ще більше. Так, сьмієш ся тільки, люба дитинко, сьмієш ся! Як ти сьмієш ся, не може твоя мама плакати!»

Непохитливість Геновефи у в'язниці.

По кількох днях прийшов Гольо знова. З диким, змієним лицем підступив він до неї. «Вже досить мені сього!» — сказав він. — «Коли ви вже хочете остати глухою й не думаете покинути своєї примховатої чесноти, так хоч змілюсердіть ся над дитиною. Бо коли ви не схочете жити по моїй волі, то мусите — скараї мене, Боже — умерти, а з вами й дитина-»

Геновефа відповіла спокійно й без боязни: «Ліпше тисяч раз умерти, як згодити ся на таке, чого я мусіла би соромити ся опісля перед Богом, мужем і всіми добрими людьми». Гольо поглянув на неї скаженим зором, відвернувся гнівню й задріснув за собою залізні двері з такою лютою силою, що аж задріжала вязниця в основах, а громовий гук котив ся ще довго по склепцених підземелях.

4. Геновефу звіщають про близку смерть.

О нієночи застукав хтось печайно до малого віконця в тюрмі. «Люба графине, не спите ще?» — кликав якийсь тихий плачливий голос. — «Що я вам маю сказати! Боже, Боже! Не можу й говорити за сльозами! Ах, той безбожний Гольо! Ко-би його Бог покарав і кинув на саме дно некла — того проклятинка!»

— «Хтож ти є?» — запитала Геновефа, встала й підійшла до крати.

— «Донька вязничного сторожа!» — відповів голос. — «Тямите? Я Берта, що вже так довго хорую. Гая сама, котрій ви підчас недуги зробили тільки добра. Я вас так люблю, отже й хотілаб конче виявити вам свою вдяку. Але щож! Припошу вам страшну вістку: ви умрете ще сеї ночі. Така воля графа, бо він думає, що ви справді така погана злочинниця, як се представив йому Гольо. Нині дістав він лист від графа. Кати вже замовлені. Вони мають відрубати вам голову. Се зовсім певне. Я сама чула, як Гольо умовляв ся з ними. І ваша дитина має умерти, бо граф не хоче її признати своїм сином. Страх не давав мені спокою, я не могла сеї ночі й ока замкнути. Як тільки всьо заснуло, зволікла ся я з свогого ліжка й попробувала добити ся до вас. Бо і я не могла би жити, колиб ще

раз не поговорила з вами, не попрацювала ся й не подякувала вам ще раз за вашу любов до мене. Коли ви маєте ще що розпорядити або що небудь лежить вам на серці, то повірте се мені, щоби всі ваші тайни не пішли до гробу і щоби колись я могла посвідчити вашу невинність».

Геновефа настрашила ся дуже й довго не могла видобути слова з переляку. Вкінці сказала вока: »Люба дитино! Будь ласка, принеси мені світло, папір, перо і чорнило». Дівчина принесла се, а Геновефа почала писати. А що там не було ані стола, ані крісла, то написала вона на підлозі такий лист:

»Найдорозніший мужу! Лежачи оттут, на зимній підлозі моєї тюрми, пишу ще до Тебе. Коли Ти будеш читати сей лист, то вже ся рука, що його пише, буде лежати давно в гробі. За кілька годин стану перед Найвисшим Судією. Я засуджена на смерть яко злочиниця. Та Бог свідком, що вмираю невинно; в сьому вневняю Тебе перед Його святим лицем і на порозі вічності. Вір мені, я не сходжу з ложію з сього світа.

Найтійший мужу! Мені тільки Тебе жаль. Знаю, що Тебе мусіли страшно обманути, бо Ти не казав би інакше убивати Твою дитину й Твою Геновефу. Але як Ти колись нізнаєш обман, то не жури ся сим надто! Таж Ти любив мене все і Ти не винен моєї смерті. Така вже воля Господа.

Та благай Бога, щоби Тобі простив Твою палкість. Не суди нікого, заки Ти його не вислухав. Нехай сей за скорні суд буде вже й останній у Тебе. Направ се одиноке лихе діло — хоч як мало Ти тут завинив — тисяч добрими ділами. Се є найліпше, що можеш ще зробити. Сумувати й мучити себе — не поможе вже нічого. А опісля подумаї також, що є небо. Там побачиш знова свою Геновефу, там переконаєш ся про її невинність і вірність, там побачиш уперве свого сина, котрого Ти тут навіть не видів. Там не розлучать нас уже лихі люди.

Та мені лишило ся вже мало хвиль на землі. А я хотіла би ще дуже сновити свої останні обовязки. Отже я дякую Тобі ще за любов, яку Ти мені виявляв у ліпших часах. Возьму любов до Тебе з собою в могилу.

Займи ся моїми добрими родичами. Будь їм добрим сном. Бо я не можу вже до них написати — моя година близка.

Але скажи їм Ти, що я не є злочинниця, що я умерла невинно, що я в годині скоу ще про них думала, що я дякую їм сердечно за все, що вони для мене зробили.

Голя, бідного, заслїпленого — не вбивай у своїм гніві. Прости йому, як і я йому прощаю. Чуєш? Прону Тебе о се. Не хочу ніякої злости брати з собою у вічність і задля мене не повинна поплисти ані капля крові.

Добрій, невинно вбитий Драко був одним із найчесніших Твоїх слуг. Дбай про вдову, що остала по нім, і будь батьком його бідним сиротам. Ти йому се вишен; бо його привязане до Тебе було властиво причиною його смерти. Він умер за Тебе. Також не забудь заявити публично й торжественно, що він невинен.

Добру дівчину Бертю, що передає Тобі сей лист, нагороди. Вона одна була мені вірна, хоч усьо було проти мене, чи радше з боязни перед Гольом ніхто не важив ся обетати за мною.

Своїм підданим будь лагідним паном. Не накладай на них надто великих тягарів. Старай ся про се, щоби вони мали справедливих урядників, гідних сьвященників і добрих лікарів. Вислухай сам кожного, хто має якусь скаргу або має пожалувати ся на свою біду. Передовсім будь щедрій для убогих. Я гадала стати матір'ю для Твоїх підданих і зробити їм ще багато добра. Зроби се за мене. Ти маєш тепер подвійний обовязок бути їм батьком.

А тепер пращай в останнє. Не сумуй надто за мною, найлюбійший мужу! Я радо вмираю; бо коротке її повне плачу се жите. Бог змидуєть ся над моєю грїшною душею. Ще раз пращай і моли ся за мене. Я вмираю з примиренням, повним любови серцем і остаю ще й в годині смерти — Твоєю вірною подругою Геновефою».

Сей лист нисала Геновефа серед рясних слїз, Чорнило її сльози силчили ся так разом, що нисьмо ледви можна було прочитати. Опісля дала вона лист дівчині й сказала: »Захочай сей лист як дорогоцінність і не показуй його нікому. А як мій муж верне з війни, передай йому його до власних рук«. А вкінці здіймила Геновефа з шнї шнур жемчугів та промовила: »Сї жемчуги, любя дитино, возьми собі за твої милосерні сльози.

Вони були моєю весільною оздобою і я не скидала їх з того часу майже ніколи з шії. Нехай вони стануть тепер твоїм прикрасом. Вони варті кілька тисячів золотих. Але коли ти стала богата, не вір нічому на землі. Памятай, що єї жемчуги посіла твоя графиня на сії шії, яку незабаром неретне меч. Учн ся з моєї долі, що не можна числити навіть на найліпших людей. От і я ніколи не подумалаб, що сей, котрий подарував мені отсі жемчуги як окрасу на шню, велить колись відрубати єю саму шню. Тому здай ся тільки на Бога. А тепер їди вже і будь побожна й добра. Я мушу ще своє серце звернути до Бога й приготувити ся до вічності. Прощай!»

5. Геневефу ведуть на страченє.

Ледви дівчина відійшла, затріццала зелізна брама її отворила ся з лоскотом, а в тюрму увійшло двоє закутих в сталь людей. Один з них держав палаючий смолоскип, а другий ніс в руці величезний меч. Геневефа клякла із дитиною її стала молити ся. Оба прибувши гляділи не без здивованя на її бліде, зшине лице її на любешке дитятко, яке вона зрошувала сльозами. »Веташь, Геневефо« — промовив чоловік з мечем, котрого Гольо наймив за ката, зухвало шорстким голосом — »бери свою дитину й ходи з памі!» Геневефа скрикнула: »Боже змилуй ся наді мною — я в Твоїй опіці!» — встала її пійшла за ними. Дорога вела довгим, підземним коритарем, що, здавало ся, не мав кінця. Чоловік із смолоскипом ішов наперед, другий з мечем за ним, а великий, кудлатий пес біг на кінці.

Вкінці прийшли вони до великих, желізних дверей. Чоловік, що ішов наперед встромив в них ключ і згасив смолоскип. Двері отворили ся і вони знайшли ся на вільному воздусі, недалеко великого ліса. Небо було засіяне зірками. Місяць клонив ся до заходу. Зимний чітер віяв, бо се була оснь. Жаден з товаришів Геневефи не промовив ні слова. Вони завели її далеко-далеко в ліс, аж прийшли на свобідну поляну, окружену високими ялицями, похмурими вязами та дріжачими осиками. Тепер промовив чоловік з мечем: »Пристань, Геневефо, і клякай!» Геневефа клякла. »А тепер давай сюди дитину, а ти,

Голово у пастухів.

Гайшц, зав'язи її очі!» — говорив він дальше, витягнув з піхви меч, підійє його і вхопив дитину заруку. Але Геновефа притиснула дитину кріпко до себе, глянула на небо й закричала голосно: »Боже, нехай я умру — ратуї тільки мою дитину!»

— »Не панькай ся!» — сказав немилосерний чоловік. — »Що муєш бути, се муєш бути! Давай тут!»

Але Геновефа стала кричати з плачем: »Мої дорогенькі! Чи ж се можливе, щоб ви убивали сю бідну, невинну дитину? Щож воно завшило? Кому воно зробило що злого? Убийте мене! Я вмру радо! Гляньте, ось моя шия- Тільки даруйте життя моїй любій дитині! Запесіть її до моїх родичів. Або як не хочете, то позвольте мені жити не для мене, а для моєї дитини. Я не покину ціле життя свого ліса і ніколи не пійду між людей, щобн Гольо не довідав ся, що ви мене поцадили. Дивіть ся, я, ваша пані і графиня, паду перед вами з благанем на коліна. Таж ви знаєте, що я невинна! Певно будете колінь того жалувати, що ви тепер не зважали на мої сльози! Будьте милосерні для мене, а її Бог буде колінь для вас милосерний! Нехай вас дочасна пагорода не поведе до злого діла, бо за се жде вас вічна кара. Бійте ся більше Бога, чим людей. Або чи може хочете више почитати Голя, чим Бога? Не проливайте невинної крові, бо кров невинних кричить до неба о німсту і убійник не знайде вже спокою».

— »Я сповнию тільки приказ» — сказав чоловік з мечем.
— »А чи се справедливе, чи ні, нехай за се відповідає Гольо і граф».

Але Геновефа благала дальше: »Погляньте тільки на небо. Бачите там місяць? Дивіть, він ховаєть ся поза ялиці, якби не хотів глядіти на се, що ви задумуете зробити. Чи видите, як криваво він заходить? І кілька разів колінь глянете на нього, почувте від нього обжалуване за невинно пролиту кров. Хочби він навіть стояв високо на небі й здавав ся всім людям ясним, то вам буде він видавати ся червоний як кров. Чи чуєте? Зриваєть ся вітер. Як таємно шумлять дерева і як голосно дріжить листе! Ціла природа бурить ся на вид убійства невинности! Бачите там у горі зьвізди? Тисяч очима глядять на вас небо. Чи ж ви можете під Божим небом сповнити такий зло-

чин? Подумайте, що там високо під звіздами є Бог, з якого лишем муєте колінь стати. Боже, Батьку вдів і сиріт, змигни серце сих людей, що мають також жінки й діти! Здержи їх рамя, щоби вони пощадили нещасну матір і маленьке дитятко і щоби вони не брали на свою душу кривавої вишні!»

Гайнц, що досі все мовчав, отер собі сльозу й промовив: «Слухай, мені рветь ся серце! Лиши її! Як хочеш кинце пролити кров, то поій радше свій меч Гольови в груди! Він є злочинець; але вона робила в своїм життю хіба добро. Згадай тільки, кілька то добродійств одержав ти від неї в останній своїй педузі».

«Вона мусить умерти!» — відповів гамтої — він звав ся Кунц. — «Ту нічо не поможе, любий Гайнце! І мені жаль її, хоч як тверде серце в мене, але коли ми її лишимо при життю, мусимо ми обл вмерти. А її се її так не поможе. Таж Гольо буде вміти її ще знайти. До того мусимо її йому принести її очи на знак, що ми її стратили».

«А таки лишимо її при життю!» — сказав Гайнц. — «Таж ми можемо так зроби́ти: нехай вона присягне, що не вийде ніколи з сього ліса, а Гольови принесемо очи свого пса, що прибіг за нами. Невію лиха совість не дозволить йому так дуже приглядати ся їм і він не пізнає обману. Та тобі, здаеть ся, легко убивати пса. Подумай тільки, Кунце, чия наша любов графа? Її наш молодий граф не варті більше, як Госноди, гротя мені — твоїй псе? Кунце, не будь же негодом!»

— «Та я не є ним!» — відповів Кунц. — «Одні влізав, що ще ніколи не приходив мені так тяжко мій уряд. Але Гольо буде скаженіти, як не виконаємо його приказів».

— «Що мені там Гольо!» — сказав Гайнц. — «Вирай, як живе невинному, се без сумніву добре діло. А чи скорше, чи пізнійше, принесе воно добрі плоди».

Кунц сказав вкінці: «Нехай буде! Попробуємо!» Він провів тепер Геневефі страшну присягу, що вона ціле житє не вийде з сього ліса, а Геневефа мусіла повтаряти за ним кожде слово. А також Гайнц мусів присягнути на меч, що не скаже про неї нікому її словечка і не буде ніколи навідувати ся до неї. Щоб бути вже зовсім безпечним, завели її Кунц і Гайнц ще кілька

Геновефа викиликє милосерде у Грімоарда і Бенона, коли вони мали убити її сина Гереслава.

миль горами й долами в глибину ліса там, де людська нога ще не ступила. Тут впала вкінці Геновефа з дитиною, що її несла на руках, без сили під ялицею. А тамті полишили її так і відійшли. Тільки Гайиц обернув ся ще раз і втираючи сльози, сказав: »Жоби лиш Бог змилував ся над нею й над її дитиною! Бо коли Бог не буде для неї більше милосерний, чим люди, тоді шкода цілої роботи!«

Коли вони оба повернули до замку, сидів Гольо в розпуці й опер голову на руки. »Оттут приносимо очи!« — сказав Куиц, стоячи при дверях і показуючи очи пса на долоні. »Я не хочу дивити ся на них!« — скричав Гольо страним голосом і вхопив за шаблюку. »А як мені котрий з вас поважить ся хочби тільки назвати її імя, то порубаю його отсею шаблюкою! Геть мені з очий і не показуйте ся мені ніколи на очи!«

— »Дивне диво!« — говорив оієся Гольо сам до себе. — »Ще недавно здавала ся мені німета на Геновефі така солодка а тепер гадка про се є для мене так страшенно гірка, що я дав би собі вточити крови, аби тільки всьо тоє назад відстало ся. Бо хто пііде за голосом своєї пристрасти — той мусить того оієся жалувати!«

6. Геновефу й її синка ратує від голодової смерти ланя.

Геновефа лежала довго без пам'яті під ялицею. Коли прийшла до себе, побачила себе самітною серед глухого бору. Тим часом покрило ся небо хмарми. Стало зовсім темно. Страшна буря зашуміла деревами. На дереві над нею закричала сова, а недалеко завив вовк. Вона дріжала від страху мов листочок.

»Боже, Боже!« — шепотіла вона. — Який ляк обіймає мене! Та Ти, милій Боже, Ти і тут зі мною. Тобі ніч днем. Ти бачиш мене. Де нема нікого з людий, там є Ти. Ти ніколи не опускаєш тих, що уповають на Тебе. Ти спас мене й мою дитину з рук людий — безконечна дяка Тобі за се! Ти не даш нам згинуту від диких звіврат. На Тебе покладаю ся й не бою ся нічого!«

Вона сіла з дитиною на руках під деревом, вдивила ся з тихими сльозами в небо і ждала, аж стало дїіти. Але ранок

причїс їй нову журу. Був се похмурий осїнний день. Всього довкола оновите їмолю було якесь страшне й дике. Довкруги себе бачила вона тільки нагі скали, терне й густі корчі, а тільки тут її там виставали смереки й ялиці. Холодний вітер переймав дрожію аж до кости, а до того став ще падати дощ і сніг. Геновефа перемерзла зовсім, а дитина стала з зимна її голоду голосно плакати. Вона стала нильно шукати якого дуплавого дерева, де могла би схоронити ся і диких овочів, щоби поживитись. Але їде не було сухого місця, а на безлистих корчах не полишилось і ягідки. Тодї вона вигребала із замерзлої землі своїми ніжними пальцями кілька корінчиків — а сніг довкола зачервонїв ся від її крові! Сї корінчики розжувала вона її дала їм дитинї їсти.

Онісля пішла вона з дитятком на руках просто перед себе, хоч як була втомлена, а довкола лютувала негода. Перейшла так кілька стрімких горбів і побачила нараз у стїн спадистої скелї невеличку, привітну долину, заслонену деревами її кущами. Геновефа зішла на долину. В скалї, густо порослій ялицями, відкрила вона нїд звисаючим галузем отвір, що був входом до печери, яка могла вигідно помістити двоє або її троє людей. Недалеко відси висливало із скали чисте як хрусталь жерело. При жерелї росло кілька яблінок, та на них видїли тільки останки зівялого листя, а не було там нї одного яблочка. І гарбузове бадиле пияло ся по скелї в гору; та його листе вже зісхло, а овочі були що правда великі її гарно жовті, одначе зовсім зігнилі її не до житку.

Геновефа увїїшла з дитиною до печери. Тут знайшла вона вкінці захїст перед дощем і вітром. Та все ще дрожала вона від зимна. Було саме полудне. Голод мучив її страшенно, а її дитина стала знова з голоду плакати її кричати. Тодї Геновефа клякла в печерї, положила дитину перед себе на землю, зложила руки її дивлячи ся через отвір на небо, стала молити ся: »Ти, добрий Отче на небї! Споглянь на сльози матери її на її дитинку, що марне загинає! Таж Ти живиш навіть у люту зиму круків, що там літають кругом високої скелї. Ти не забуваєш навіть на хробачка, що лізе по каміню, її позволяєш йому знайти хоч стеблину зеленого моху. Тому Ти мо-

жеш мене й мою дитину удержати тут в сій пуні й добути з каменя хліба. Ти не дай нам загинути; Ти дозволив нам пайти мешкане; Ти й подбаєш про нашу поживу!»

Ще не скінчила вона молитви, як хмари розділилися, а споміж них виглянуло ясне сонічко та огріло печеру. Параз зашуміло щось по сухім листю і перед Геновефою станула ланя, яка наблизилася їй ласкаво до графині, бо в сій безлюдній околиці не стрічала вона ще людий. Печера була їй звичайним мешканем. Геновефа перелякала ся зразу лані, але незабаром успокоїла ся вона й стала гладити звірятко, якому се подобало ся очевидно. Тепер прийшла Геновефі гадка поживити себе й дитину молоком лані. Вона приложила дитину до лані, а дитина стала жадібно ссати. Ланя не боронила ся, бо як раз вовк позаїдав її маленькі й надмір молока мучив її. Онісся завинула Геновефа дитину, що схотіла спати в частину свого одягу й положила її в найдогіднійшій місці печери.

Що їй тепер подумала вона про себе. Вона виїшла з печери, назбирала гарбузів, розкrojла кождині з них острым кремінцем на двоє й виміла в жерелі. Коли вона вернула, ланя положила ся в печері. Геновефа дала їй свіжого злія, назбираного коло жерева. Ланя ветала і стала їсти її з руки, а онісся полизала її, немовби хотіла подякувати їй за се. Тепер спробувала Геновефа подоїти ланю. Звіря стояло спокійно й Геновефа наповнила кілька гарбузяних мисчинок свіжим молоком. Онісся вигала вона на коліна і піднісши мисчину повну свіжого молока в гору, стала молитись із сльозами: «Мій Боже! Прийми мої сльози як подяку за Твою ласкаву доброту. Бо справді, се молоко то Твій дар! Ти велів із сеї скали витриснути жерелови мені на поживу! Ти так дав, що якась иташина загубила в сій глушій зернятко гарбуза яке якійсь пустельник, який може мешкав у сій печері, посадив тут і сеї гарбуз і сеї яблунки при жерелі. Ти подбав про се, щоб мені не бракло начиння прийняти Твій дар. Ти повів мої кроки до сеї печери, де я знайшла отсе добре звіря. І тепер не згину вже ані я, ані моя дитина. Тепер уже маю сміло заглянути в очи холодній зими, бо Ти будеш зі мною!»

Вона напилася тепер молока, а сльози вдячності скотіли ся по її лиці. «Що за чудовий напій!» — сказала вона. — «Так не смакувала мені ще ніяка страва. Мій Боже! Як я не знала правдивої цінні сьому хліткови при столі моїх родичів! Прости мені, що я Тобі колись була так мало вдячна; прости, що я зробила так мало добра убогим! Алеж бо я її ніколи не знала, яка то страшна мука голод! Справді, неодному бідоласі моглиб богати невеличким коштом принести велике покращення!»

Коли вона поживила ся молоком і ще раз подякувала за се Богу, виїшла з печери та стала рвати довкола мягонький мох і носити його запаскою до печери. Там урядила вона собі її дитині вигідну постіль. Опісля позгнала сильне густе галузе смерек, що звисало над входом печери, і ще більше захистила так своє мешканє від вітру. Густе галузе закрило тепер вхід мов зелена заслona, а в печері настав милий нівсумерк. Теплий віддых лані огрівав печеру любо.

Геновефа, втомлена працею, а ще більше пригодами сього дня, сіла на скальній відлом, що находив ся в печері і був мовби умисне сотворений на сидженє. Тепер стало їй легше на серці. Вона дякувала Богу щиро, що виратував її з тюрми й дав їй невиий захист перед Гольом. Що правда, подумала вона її про се, що їй прийдесть ся тут багато перетерпіти. Але вона пригадала собі божественного Спасителя, котрий радо прийняв свій хрест і умер на ньому. Вона знайшла два патички, один довший, а другий коротший, зробила з них хрест і так промовила до нього: «Мій божественний Спасителю! що з любови до мене й усіх людий умер на хресті! Сей Твій крест як хочу все мати перед очима. Все буде він нагадувати мені Твою любов. З тобою хочу зачати моє пустельничє жите в сій глуші. Моє терпінє є тепер моім хрестом. Я хочу терпеливо взяти його на себе й усе молити ся, як Ти: Отче, нехай буде Твоя воля, а не моя! Се моє терпінє мусить колись скінчити ся, а тоді надійде хвиля, коли я буду могла сказати з Тобою: Сповнило ся!»

Після сеї молитви поставила вона хрест у невеличкім заглибленю в печері так, щоби він все впадав в очи, положила

ся на постіль у моху й лагідний сон замкнув її очі — перший раз по довгій часі.

7. Просте жите Геновефи у пуці.

Від тепер жила Геновефа в сій глуші як правдива пустельниця. Зима минула, прийшла весна й літо, минули й вони і знова настала зима, а нічого цікавого не пригодило ся. Коли Геновефа сиділа так літом у горячій південь між їїми скалами й деревами і не чула довкруги нічого крім краканя круків або кованя дятлів; коли у странну осіню ніч стояв зимній місяць високо на небі й освічував самотню долину; коли вона зимою гляділа із своєї печери на безмежні куни снігу, в якому видно було тільки сліди диких звірят; тоді мучила її сердечна туга за родичами, за мужем або хочби й за лицем якої небудь людини. «Якжеж щасливі» — зітхала вона пераз — «суть люди, що живуть у сусідстві з собою, розмовляють один з другим і можуть поділити ся взаємно своєю радістю й своїм горем! І які вони нерозумні, що так часто не зважають на се солодке щасте й затроюють собі взаємно се жите!» Але незабаром заспокоювала вона себе й говорила: «Боже, щасте бути з Тобою є безконечно солодше від побуту між людьми! Бо коли ми навіть далеко від людей, то все таки Ти є так близько коло нас — у гаухій пуці й у тихій півночі. Що за щасте, що ми можемо говорити з Тобою кожної хвилі! Ти найширший приятель нашої душі!» Вона привикла так усе приставати з Богом і розмовляти з Ним духом, що на сій приятній, щирій розмові минали її години мов хвилини.

Хоч плакане дитини, копане корінчиків і збирание різних лисових овочів забирало їй багато часу, то все таки мусіла вона неодну годину пересидіти так, без праці.

Тоді говорила вона: «Колиб я так мала хоч голку й нитки, то як приємно миналиб мені тут хвилі! Люди нарікають так часто на працю; а без праці стає жите так сумре й нудне і найтяжша робота є солодка супроти безділства».

Часом огортала її туга за доброю книжкою. «Кілько то годин» — говорила вона — «моглаб я провести на читаню й

Ангел потішас Геновефу образом Розлятого.

научити ся чогось! Та Твої діла, Господи, кругом мене суть також книгою, яку Ти сам написав». І вона стала від тепер приглядати ся пильнійше Божим ділам і маленька цвітінна, гарний хрущик, нестрий мотиль сирає — її певимовну приємність, як що тільки могла вона на них відкрити сліди доброти й премудрости Господа. А великою потіхою для неї було се, що Христос брав так багато своїх порівнянь із таких самих предметів, які її тепер окружали.

Коли сонце засіяло знова з весною так любо її привітно в її печері, тоді говорила вона з утіхою: »Милый Боже! Твое сонце є для мене гарним образом Твоєї доброти. Бо Христос, Твій Син, сказав: Небесний Отець каже своєму сонцю сходити над добрими і злими. — Моя любов до людий рівна тому сонцю. І своїм ворогам чинилаб я добро, якби я тільки могла».

Коли жура о житеві потреби давила її і сум обняв її серце, тоді вона, почувши одного гарного ранка веселий спів пташок, сказала: »Ви такі веселі й безжурні й щебетете так любово, ви, малі, кохані сотворіня! Чогож я маю бути сумна? Таж Ісус не хоче сього коли каже: Погляньте тільки на піднебесні птиці! Вони ані не сіють, ані не живуть, ані не збирають у столах, а таки ваш небесний Отець живить їх. Чиж ви не значите більше від них? — Так, мій Боже! Ти любиш мене більше, чим усі ті птиці; отже я й повинна бути значно веселіша, чим усі вони, я повинна співати з радости й не журити ся, як тепер ніхто для мене ані не сіє, ані не жие, ані не зведе спонів у шихлірі».

Коли гляділа на цвітки, що нестрими барвами украшали її долинку, говорила вона: »І ви є мені певним свідомством, що Господь не забуває на мене, як от на тую пезабудьку. Про такі цвіти говорив Христос: Глядїть на пильні цвітки! Вони ані не працюють, ані не ткають. Та все таки кажу я вам: Навіть Соломон у всій своїй пишноті не був так гарно одягнений, як одна з них. Колиж Бог убирає таг гарно траву на полі, чиж не мав би Він сього зробити тим більше вам, ви мало-віри? — Отже я не буду вже більше малодушна і хоч не могу

тепер аїї нити аїї ткаги, не буду мучити себе журою о мое убрание».

Коли в літню пору ставало в її долині душно й горячо, а вона спрагнена приходило до свого жерела, черпала й пила свіжу воду, говорила вона часто: »Чим се жерело є для моїх спечених уст, тим є Твоя наука, Твій дух, Боже, для моєї душі. Таж Ти сам говориш: Хто має спрагу, сей пехай прийде до мене і не. Вода, що її дам йому, стане в ньому жерелом, що все пливе аж у вічне житє. — Так, отсе внутрішнє житєвє жерело само покріпляє мене потіхою, як раз тепер, коли мені відібрано всяку людську потіху й вирвано всі радости пожитя з друзьями».

Часто, коли вона гляділа на величезні скелі, що замикали її долину і вже тисячі літ стояли тут непорушно мимо вихрів і негоди, приходили їй на гадку слова Ісуса: »Хто чує мої слова, і сповняє їх, того порівнюю із мудрим чоловіком, що побудував дім на скелі. — На Твоєму слові побудую своє щастє й воно буде стояти кріпко мов скала».

Навіть колюче терне було їй наукою. «Колиб із вас, тернисті рослини можна збирати виноград і інші благородні овочі», — говорила вона — »булоб се мені дуже мило й певно придалоб ся в сїй пущі. Але мусить бути так, як казав Ісус: З терня годі збирати винограду, а з колючок смоквів. Кожде добре дерево приносить добрі овочі, але лихе дерево приносить лихі овочі. — Отже я хочу бути добрим деревом і творити добро, скільки можу. Ніколи не хочу бути така як терне, що вміє тільки колоти, а не видає доброго овочу». Так то сонце, пташки, цвітки, жерело, скала,, а навіть терне пригадували їй слова Ісуса й давали багато до думаня.

Та любійша, чим весняне сонічко, чим цвітки й пташата, була для неї дитина. Геновефа виносила її кожного погідного дня з печери під гарне, синє небо. Коли вона опісля ходила з дитиною на руках по долині, гляділа на ланю, що пасла ся недалеко у пахучій траві й розмовляла з дитиною ніжними словами; коли дитинка простягала за нею маленькі ручки й усміхала ся до неї, то їй здавало ся, що сей сьміх украшає цілу пущу довкола, а всьо довкруги сієє золотом. Тоді пада-

ла вона часто там, де стояла, на коліна, притискала дитину до груди, споглядала на неї з лагідною усмішкою материнської любови й говорила: »Боже, якже я маю дякувати Тобі за се, що Ти полишив мені сю дитину! Кілько радості, кілько потіхи, кілько щоденного милого труду подає вона мені у сьому дикому пристановищі! Глянь також і Ти, Небесний Отче, ласкаво на сю дитину і дай їй щасливо рости! Якже спокійно й весело глядять її оченяга, яке чисте отсе чоло окружене кучерями, як безжурно спочиває вона тут коло мого серця! Правду то казав Божественний Спаситель: Коли ви не станете як отєї діти, то не можете увійти в небесне царство. — Колиб то усі люди були з доброї волі й розумної надуми такі без гордості, зависти, ненависти й інших лихих пристрастий, як отся дитинка в своїй невинности й щасливім незнанню! Тоді малиб ми певно небесне царство в наших серцях; тоді моглиб ми жити на сьому світі так щасливо, як дитина при груді матері».

Часами будило ся в неї сильне бажанє відвідати церков. »Як се блаженство«, — говорила вона — »коли тисячі упадають разом перед Господом на коліна, слухають Божого слова або коли похвальний гимн безчисленної юрби вірних несесть ся побожно до неба! Якби я так могла почути хоч церковний дзвін, то певно мені сталоб легше на серці! Але ціла пригода, небо наді мною й земля довкруги — суть також Твоєю святинею, Боже, а серце, що беть ся у самітній нуці й тужить за Тобою, є також Твоїм вітарем. Отся долина є святинею, що Тобі є посвячена, а моє серце нехай буде в ній вітарем».

8. Геновефа як матір у пуші.

Як часами під лопухами й тернем у лісі виростає прекрасна червона цвітнина, так зацвила тепер для Геновефи у її самоті пайкрасна споміж усіх радостей. Її любя дитина Гореслав ріс, учив ся ходити, почав ленетіти слова і став справді прекрасними хлопчиком. Геновефа не мала чим у лісі вдягати дитину. Але одного дня побачила вона малу серпу, що її вбив лис і хотів саме зїсти. Геновефа прогнала лиса й забрала теплу шкіру серпи щоби з неї зрбити Гореславови

одяг. Вона огорнула його шкірою. Але руки й ноги залишилися все такі ще незакриті й він був подібний у сьому одязі до малого Івана в пустині, котрого малюють звичайно огорненого в кожу ягнятка. Хоч хлопчик не їв нічого крім зїля й коріщів, молока й води, однак виглядав так свіжо й здорово, так гарно й цвітучо, як саме жите.

Геновефа, що вже пару літ не чула слова з уст людини, тішилася невимовно, коли почувала перші зрозумілі слова дитини; а ще більшої радості зазнала вона, коли хлопчик вимовив уперве виразно вираз: мама. Було се з початком зими. Тепер розмовляла вона з ним цілими годинами у своїй темній печері. Теплішими днями виходила з ним на долину й учила його називати все, що тут бачила: від сонця аж до кремінчиків, від високої ялиці аж до низького, вічно зеленого моху. І незабаром могла вона вести з дитиною про се маленькі розмови. Перші промінні розуму, що будився у хлопчика, перші іскри дитячої любови, які вона могла завважати у любого сна, пановняли її невимовною радістю, а кожний день приносив їй нові утіхи. І відразу зацвіла для неї серед непривітної зими прегарна весна.

З кінцем зими занедужав хлопчина і не міг довгий час одужати в печері. Але незабаром після перших весняних днів виздоровів він і розцвів ся далше так гарно, як рожа. Тоді Геновефа взяла його за руку й вивела уперве з темної печери на свіжий воздух у цвітнесту долину. Велич вечірньої краси, яку хлопець побачив тепер параз, зробила на нього величезне вражінє, бо вже й його розум почав будити ся й рости свідомість. Зачудований пристанув він і глядів на все очима, що в них блистала радість і здивованє. »Мамо, що се?!« — крикнув він. — «Що я бачу? Аджеж усьо зовсім инше, як було перед тим — всею богато красше! Отся долина була ще так недавно біла від снігу, а тепер вона така зелена, що ялиці супроти неї зовсім темні. А корчі й дерева, що ще недавно стояли зовсім нагі й хиба який пожовклий і зсохлий листочок покривав їх, мають тепер так богато-богато пїжних, ясно-зелених листочків. А як любо й тепло сяє тепер сонце! Або й небо — яке воно чудово синє! А тут, коло моїх ніг, бачиш,

що за прегарні, маленькі сотворіня? Які вони білі, жовті, сині!»
 — «Се цвіти, люба дитинко» сказала Геновефа. «От, зірву кілька тобі. Бачиш оті білі первістки? В середині вони такі жовтецькі, а дрібненькі, білі листочки довкола червої по краях. Оті зовсім жовті — се козельці. Пошухай їх! Вони пахнуть так гарно. Отся синя цвітка — се фіялка. Вона пахне ще краще. Возьми сю китичку — вона твоя і парви собі ще більше, кілька хочеш». І хлопцевь парвав так багато цвітів, що й не міг їх обняти своїми малими рученятами.

Геновефа завела його опісля у зеленіючі корчі під тішесті дерева. — «Послухай тільки», — сказала вона — «не чуєш нічого?» Хлопець почув перший раз при розбуженій свідомості многоголосний спів птахів, котрі гніздили ся тут безчисленими громадами, не положені пустими людьми.

«Ой! скрикнув цікаво Гореслав. «Що се звенить так гарно? По всіх корчах і деревах роздають ся тут сотки любих голосів. Апо, погляньмо, що се є!»

Геновефа сіла на великий камінь, покритий мягким, зеленим мохом, в тіні кількох молодих буків, взяла хлопця на коліна й посинала довкруги, як се вона робила часто в зимі й у перших днях весни, назбираючих зерняток пасіня лісного зівя. І прилетіла до неї ціла гурма птахів — зелений чижик, червоногрудий снігур, сірий воробчик, гарна коноплиночка. Всього се стало нильно збирати пасіне. «Бачиш», — сказала Геновефа — «оті пташки співають так гарно». Малий Гореслав аж відходив від себе з радості. «Мої любенькі звірятка!» — крикнув він. — «То ви співаєте так красно?! Ви вмієте далеко краще співати, чим круки, що так сумно кракали цілу зиму, але бо ви й гарніші від них!»

«Але скажіть мені, мамо», — говорив він дальше, чому тепер усюди так гарно? Відки взяло ся тут тільки чудових річій? Бож ви не могли украсити так величаво нашу долишку тоді, як я був педужий. Та і до того ви були все при мені в печері, а й не змоглиб ви зробити чогось подібного».

«Дитиночко люба!» — відповіла Геновефа. «Я вже говорила тобі що ми маємо на небі такого доброго вітця. Господа Бога, що сотворив сонце, місяць і звізди. Отже то

Він зробив се все, щоб ми могли сим утішатися». — «Любий, добрий Бог!» сказав хлопчина. «Який Він мусить бути зручний, як богато Він уміє!» — Геновефа усміхнула ся на сю діточу наївність. «Певно» — сказала вона, обіймаючи сина — «колиб ти говорив таке, як будеш старший, не один назвав би тебе нерозумним і сьміяв би ся над тобою; але хіба тому, що він забув би, як то й він говорив таке саме і як то поволі прийшов він сам до пізнання».

На другий день збудив її Гореслав раненько і сказав: «Мамо, а встаєте тільки з ходять зі мною! Подглянемо, що знова зробив милій Бог». Геновефа усміхнула ся і пішла з ним над річку, що плала з жерела долиною. «Диви», — говорила вона — «в тіні сеї високої скали стоять чорні, колючі кущі тернини. Бачиш, вони мають багато маленьких зелених і білявих кульок. Се суть цвіткові пупінки. А там на соняшнім боці скали є інші кущі тернини з довгими вже пупінками. Яблінки кругом жерела знаєш уже від давна. Але придиви ся їм тепер добре! Як бачиш, на їх галузях повно тепер великих пупінків. Тепер уважай добре кілька день на отсі пупінки і потім розкажеш мені все, що завважаєш».

В почи надав тепленький, весняний дощик і зараз розвицнуло ся богато листочків і цвітів на деревах. І ранком надав досить сильний дощ. А як тільки дощ устав, побіг Гореслав у долину, але скоро вернув назад і кричав з радістю: «Мамо, зелені кульочки на тернині стали тепер біленькими цвітками! А інші корчі вкрили ся малими яснозеленими листочками, а пупіночки на них стали ще більші. Також і дерева при жерелі повні цвітів, таких гарних, білих і червоних. Отсе радість. Який же добрий Бог! Ходи лише й подивити ся!» Геновефа пішла з ним. «Бачиш» — говорив він — «отсі прекрасні цвітки на тернині? Одні вже розвили ся, а другі ще нерозвинені. От, у сьому пупіночку що йно проглядає червонова краса! Чи Господь-Бог не зміг за одну ніч упорати ся з усіми цвітками?» «Дитиночко», — відповіла Геновефа — «се не коштує Бога ніякого труду. Він міг би все виконати в одній хвилині, бо Він є всемогучий». «Але скажіть мені», — говорив хлопчина далі — «як то Бог міг усьо се зробити за одну ніч?» Ге-

Лю-
сенть
та ся
ночи
одни
е хи-
і як

азав:
що
інла
- го-
оло-
веле-
и со-
уши-
при-
енер
і пу-

озви-
адав
слав
амо,
ами!
ни, а
кере-
дість.
вефа
цьві-
нені.
аєка!
цьві-
нтує
или-
хло-
« Ге-

Геновефа, котру стара Гертруда пригроздила на ганок, прислукує ся жілісному співови.

повефа пояснила йому, що Бог бачить у ночі так само, як і за дня, а Гореслав дуже дивувався тому.

Одного дня сказала Геновефа до Гореслава: «Тепер покажу тобі знова щось. Ходи зі мною!» Вона взяла кошичок, що його сплела з прутья, і завела хлопця на сонячне місце між ялицями а скалою, де вже кілька днів тому завважала цвіти суніць і дозріваючі ягідки. Деякі ягідки були вже зовсім дозрілі й червоніли як жар. «Чи се також цвіти?» — запитав хлопець. «Ні», — сказала Геновефа — «се суніць». Вона зірвала кілька найкрасніших і промовила: «Ану отвори уста й покушай». Хлопчина зів і положив руку на груди із словами: «А то смачне! Чи можу ще більше набирати?» «Добре» — відповіла Геновефа — «набирай собі й їдж, кілька хочеш, але тільки таких, які суть вже добре червоні. Також можеш пановити ними цілій отсей кошичок і занести до паншої печери». І він почав своїми маленькими ручками збирати ягідки й їсти. «Який же добрий Бог», — сказав він — «коли подає нам сам смачні річі!» «Отже й подякуй Йому за се!» — відповіла Геновефа. Гореслав глянув блискучими очима в гарце, сине небо, поцілував свою руку й посланою поцілує до неба, крикнув, як міг найголоснійше: «Мій Боже, дякую за суніць!» Описав звернувшись до матері із словами: «Але чи Господь Бог чує се тільки?» Геновефа притиснула його до серця й сказала, усміхаючись: «Зовсім певно! Навіть колиб ти се тільки подумав, а не сказав ані слова, то й про се знав би Бог, бо він є всевідущий; Він чує, бачить і знає все».

Гореслав хотів тепер кожного дня бачити щось нового й тишитись ним, що зробив Бог. Але Геновефа сказала: «Ти мусиш тепер сам уважно глядіти, чи що в паній долній нема нового й гарного, а описав розкажеш мені про все, що побачиш». Отже одного ранка прибіг Гореслав у веселих підкоках і став кричати: «Мамо, тепер знайшов я щось дуже гарне! Маленький кошичок, а в ньому сидить пташка! Ходить тільки й погляньте, яке се красне!» Він повів маму за руку до корча й сказав: «Подивіть ся ось ту, в темну гушавину корча! Не бачите нічого?» «Се гніздочко сину» — відповіла Геновефа — «воно виглядає як маленький кошичок. Так як ми мешкаємо

в печері, так птахи сидять у гніздах. Диви, як привязно глядять відтам пташка на нас. Тепер вона відлітає. Можеш отже оглянути ближче її гніздочко. Ось зверху воно сплетене дуже мудро із стеблин сухої трави, зеленого моху й тоненьких коришників; а в середині виселене ніжним, мягошким пір'єм. Подглянь там тільки добре!« Воно піднесла хлопця до гори, щоб він міг ліпше придивити ся. «Яке се гарне!» сказав він. — «Але що се за п'ять маленьких кульочок, що там лежать?» «Се яєчка», — пояснила Геновефа — «видиш, які вони ясно-зелені й які гарні червоні цяточки на них!» «А що ж робить пташка з яєчками?» — питав хлопчина далі. «Необачив колінь сам!» відповіла Геновефа. «Тільки диви ся на них пильно що дня: але не догикай їх ніколи, бо сполошши пташку й вона утіє».

По кількох днях пішов Гореслав знова з матір'ю до гніздочка. Там були вже місто яєчок молоді пташенята.

«Гляди лише», — сказала Геновефа — «які вони маленькі й ніжненькі! Вони ще сліпі й не мають пір'я. Вони не можуть ще літати, а навіть не годні вискочити з гніздочка». «Біленькі!» — промовив хлопець. — «Але чи вони не змерзнуть або не згниють з голоду?» «Ні, дитинко!» — відповіла Геновефа. «Бог вже подбав про се. Гніздо є в середині мякке й виселене теплим пухом, щоб малі шкелита мали де виїрити ся. Воно кругле, щоб вони ніде не вдарили ся й не зробили собі чого злого. Се чудове гніздочко зробила собі сама стара пташка. Правда, що воно дуже мудро зроблене? Ми, люба дитинко, не моглиби збудувати такого гніздочка. Сеї штуки научив Бог старих птахів, бо Він дбає і про сих маленьких пташок. Диви, густе, зелене листе корча, котре тепер, як сонічко припікає, подає ніжним пташенятам тінь, хоронить їх перед вогкістю, як паде дощ. А в почі і в зимі ранки й вечері прилітає сюди стара пташка й садовить ся над ними з розпирстертими крилами, щоб вони не померзли. Навіть отсе терне на корчі не росте тут даремно. Воно хоронить маленькі пташенята перед лихими круками, що без цього певно поїли би їх. А так колюче терне здержує й коле їх, як тільки вони схочуть сюди приступити. Старій пташці не шкодять отєї ко-

любки нічого, бо вона є така мала, що легко протискаєть ся поміж них, не зачіпаючи їх собою. Оттак голосить нам усьо, навіть колюче терне, що над ними є Господь, що дбає про нас по батьківськи».

Коли Геновефа так говорила, прилетіла стара пташка її сіла на краю гніздочка. Малі пташенята поїдносили голови, повитягали їх на довгих шиїках і з голосним цвїріньканєм поотвирали широко дзюби. Стара пташка стала їх кормити. «Яке се гарне! Прекрасне!» кричав голосно Гореслав і скакав з утіхи. «Бачини», — говорила Геновефа — «малі пташенята не можуть ще самі ходити за поживою, отже стара приносить їм їсти до гнізда. Зернята буліб для них ще за тверді, отже стара розкусує їх найперше, розмягчує і аж тоді подає їм. Чиж не чудово урядив се Бог? Оттак то дбає Господь про свої сотворіня — навіть про найменьшу пташину. Так дбає Він і про нас. Так дитиночко», — додала вона її поглянула на нього із слезами. — «Він дбав досі про тебе її буде далі дбати!» «Так, так» відповів хлопень. — «Він дав мені тебе, дорогенька мамусю! Таж ти любиш мене багато більше, чим стара пташка свої маленькі. Без тебе був би я вже давно згнинув!» Так говорив він, а слези радості станули йому в очах і він обіймив маму сердечно за шию.

Від тепер став Гореслав кожного дня оповідати мамі про все, що він бачив. Що раія приносив він їй китицю найкращих гавіток і повний кошичок сушчок, а опісля малин, черниць і ожин. Він розказував мамі, як то із цвїтів на деревах повстали малі зелені овочі, як сі овочі, передовсім на яблінці, ставали чимраз більші і як також маленькі пташенята у гніздочку росли, як діставали шире — аж доки яблінки не вкрили ся жовтими, рум'яними яблуками, а пташенята не повлітали з гніздочка. Коли він побачив уперве ясну, чудову ранню зорю, коли він раз замітив, як вечірнє небо зазяло ся з ноза темних смерек горячим полум'ям, коли він побачив першу дугу, то все прибігав він втішний до матери, а вона мусіла її... з ним і оглядати усьо. А тоді все дякував він Богу, котрий сотворив тільки чудових річій. Так то приносив Гореслав Геновефі тисячі радостей. А вона глядячи на його дитячу радість,

взносила пераз очи до неба й говорила: «Боже, так то певни- не серце може у пустині знайти рай, а душа, що Тебе пізнає й любить, знаходить і серед горя й терпіння небо».

Розуміть ся, що Геновефа не забула при всьому чере- стеречи Гореслава перед трійшми ростинами, що туг й там пиншали ся у цунці приманчивою красою. Вона показала йому блискучо чорну вовчу ягоду й червоного, всіяного бішми перлинами, моримуха. «Не їдж сього!» сказала вона. «Таї в загалі не важ ся їсти ніяких яїд або корінцив, котрих не знаєш, а запитай ся скорше мене! Бо як не послухаєш, то занедужаєш дуже а дуже тяжко». І при сьому добра, розумна мама остерігала сина перед непослухом, самолюбством, легко- душністю й пиншми дїточими хибами. «Сї хиби» мовила вона - «суть ще більше небезпечні, чим трійш ростини. Грїх подібний часто до сеї червоної або чорної ягоди, що для ока така гарна й манить до себе, але по спожитю її повстають странїї болї. Так, зло впадає пераз більше в очи і видаєть ся красше, чим добро - так як тут їдовитий моримух о много краснїш що до краски від сїрого їдомого широго гриба».

9. Геновефа дістає від вовка телу одїж.

Так минула Геновефі й Гореславови серед отєх певнїшх утїх весна й лїто. Настала осїнь. Сонце не грїло так дуже й заходило що день скорше, а сходило пізнїше. Мутні, пону- рі хмари загемвяли часами на цілі тижнї чисте, ясне небо, а земля не видавала вже нічого нового. Любі сїви пташків за- нїмили і богато птахів покинуло сї сторони. Майже всї цвї- ти позникали, а сї, що ще лишли ся, були вялі, сухі й блїді. Листє на деревах і корчах пожовкло й висохло, і як само не опало, то струшували його зимні, нагальні вітри. Із серцем, повним журї, сїдїла Геновефа при входї нечери й гляділа сум- но на завмираючу природу.

Нараз відїзвав ся Гореслав: «Мамо, чи Бог не любить нас уже більше, коли каже цвїтам і листю вянути? Чи він не є вже для нас такїй добрїй і приязнїй, як досї, і чи Він хоче нас зовсїм покинути?» «Нї, дитинко», відповіла Геновефа -- «коли ми є тільки добрі й побожні, то Бог любить нас усе

однако. Тільки тут на землі все скоро минає й змінюється. Але любов Бога супроти нас є незмінна й вічна. Тепер надходить тільки зима. Але після зими прийде знова гарна весна і знова все зачне на ново зеленіти й цвісти». Гореслав глядів зажурений на пусту долинку й дерева без листя і сказав із сумненим видом: «Коби воно тільки так було, як ти говориш, мамо! Але мені годі в це повірити. Мені здається, що весь світ погібає». Але Геновефа відповіла з усмішкою: — «Вір мені, спочку! Так є що року. Що року настає зима, але після зими надійде все знова весна. Отже ти ся тепер, коли зближається зима, що колись буде весна». Але сама собі подумала вона: «Отсій дитині, яка переживає уперве від коли прийшла до розуму, наближене осені й замиране природи, треба простити, що вона не вірить у нову весну після осені й зими. Але я, його мати, заслугою певно на догану й мене можна назвати більше нерозумною від сеї дитини. Таж я знаю з довгого досвіду, що після терішия приходить знова радість, а таки як тяжко мені повірити в це! Але я хочу забути на це й не мучити себе непотрібною журбою, а в горю все думати про будучі втіхи».

Тепер збирала Геновефа щільно цілими двяма букові зернята, лісні оріхи й ягоди, всякі овочі й корінці та ховала се все на зиму. Гореслав помагав їй в сім щільно. Більною жуною, чим пожива, була для неї одіж. Йі одинокій одяг, який вона носила вже так довго на собі, зужив ся й подер ся зовсім. Засумована сиділа вона раз коло печери й намагала ся полатати останки своєї одежі стеблами трави й колючками терішия. Але робота не йшла їй ніяк і все розлітало ся. «Що я не дала би тепер» — зітхнула вона — «за голку й клубок шиток! Кілько то Господь дає людям, що можуть разом жити, а як багато з них навіть і не подумає, подякувати за се Бору!»

Гореслав, що завважав її тиху журу і даремний труд, сказав: «Мамо, чи знаєте, що ви мені сказали, коли я раз питав вас, чому панії лані впадає шерсть? Ви відповіли: Бог дає їй на кожде літо червоно-буру, легку одіж, а опісля знова сіру, теплу на зиму. Тому не сумуй! Бог дасть певно й тобі те-

иду одіж на зиму. Або може гадаєш, що Господь любить тебе менше, чим нашу лашо?» Геновефа притиснула хлопця сердечно до груди й сказала весело: »Правду кажеш, люба дитинко! Я вже буду спокійна. Бог сам буде дбати про нас! Той, що вдягає звірята й рослини, одягне й мене«.

Кілька днів опісля наказала вона хлопцеві не віддаляти ся від печери, взяла в руки сильний костур, перевісила собі фляшину, зроблену з гарбуза, повну молока і пійшла далеко в пуцу шукати ще більше дерев, що мають овочі до їдження. На склоні гори сіла вона умучена, щоб відпочати й покріпити ся троха молоком. Нараз надбіг з гори страшений вовк із вівцею у пащі. Він арпстанув і глядів на Геновефу злючим, блискучими очима. Геновефа перестрашила ся так, що стала вся дріжати. Та скоро прийшла вона до себе, вхопила костур, що його мала з собою, прискочила до вовка й ударила його з цілої сили по голові. Вовк покинув вівцю, перевернувся й скотив ся по стоці гори, а опісля завив з болю та став утікати чим скорше. Геновефа клякла коло вівці і вливаючи їй молоко в горло, старала ся привести її до життя. Але вівця була вже зовсім нежива.

Вид бідного звірятка розбудив у серці Геновефи прикрі почування. »Добре звірятко!« — сказала вона. — »Ти певно є з тих любих сторін, відки й я. А вже так давно не бачила й не чула я відтам нічого! А може ти навіть із численних черед мойого мужа — і мойх черед?« »Боже«, скрикнула вона голосно »ти спр... відтам! Ось бачу наш знак на тобі! Колиб ти так жила і могла розуміти людську мову, тоді запиталаб я тебе: Чи вернув мій муж щасливо з війни? Чи він згадує ще свою Геновефу? Чи він ще гіїваєть ся на мене, чи може пізнав уже мою невипиість? Він живе певно в достатках, а я загинбаю тут марне в гору й цужді!«

Нараз здриг... та ся вона: неймовірна гадка майнула їй крізь голову: »Я мушу бути дуже близько моєї любой вітчизни. Бо й якжеж інакше могло би дістати ся тут се звірятко? В її серці збудила ся горяча жадоба побачити вітчизну й рясні сльози повплили по її лиці. Довго надумувала ся вона. Та вкінці сказала: »Ні! Ліпше вже тут остати. Мене вяже тяж-

ка присяга. І хто знає, чи мій поступок не приніс би смерти тим двом добрим людям, що дарували мені життя! Ні, остануть, доки схоче того сам Бог. Коли Він схоче мене освободити, то Він сам направить сюди кроки якої милосерної людини. А лишне перетерпіти хочби її найтяжше горе, чим сплямити свою совість!»

Вона вишукала на березі потічка, що плив недалеко, остру черепашку, стягнула нею з вівиї густий вовнистий кожух, виполокала його в потоці, висушила на сонці і убравши ся в нього сейчас, вернула домів. Гореслав вибіг далеко проти неї і кинув ся з голосним криком обіймати її, але нараз станув мов скаменілий. Тому здавало ся, що він помилив ся, побачивши маму в новім кожусі серед вечірної пітьми. Але Геновефа промовила до нього лагідно: «Не бій ся, дитинко, се я!» «А Господи!» - скрикнув Гореслав. «А я її не пізнав вас, мамо! Відки ви взяли таку одіж?» «Бог подарував мені її дитинко!» - відповіла Геновефа. І розказала йому цілу пригоду. Тепер настали зимні вітри і Геновефа не могла з Гориславом ні где рушити ся з печери. Хіба десь колись, у погідний день проходили вони троха по долині. «Диви, сину!» — говорила йому тоді Геновефа. — «І в зимі видно всюди Господню любов. Які гарні отсі дерева, покриті білим, сніжним пухом! А тут, де сонце світить на сніг — бачиш, як він мінить ся у прекрасних червоних, синіх та зелених іскрах? Хоч дерева стоять без листя, то все таки лишив Бог ще зелень на ялицях і соснах, щоб під ними могли знайти захист звірята. Тернина має тепер сині ягідки, якими годують ся птахи. А наше жерело не замерзає ніколи, щоби можна з нього пити воду. Коло води ростуть все свіжі її зелені рослинки, щоби звірята мали що їсти!»

В дуже зимні її морозні дні сипав Гореслав перед печеру ріжні зернятка, а цілі громади птахів злітали ся сюди. За радою матери придбав Гореслав ще літом запас сіна, а тепер в зимі сипав його перед печерою. Голодні серни її зайці збігали ся по сю поживу цілими стадами, а маленькі зайчики

рти
ану
бо-
ди-
ля-

тру
ви-
я в
неї
чув
ба-
но-
я!"
ма-
ш-
ду.
ом
нь
о-
о-
лу-
ть
де-
на
га.
н.
з
и-

ру
о-
ер
і-
ни

Гольо, скидає помічника свого спільника Беннона зі скали.

освоїли ся незабаром так, що їли сніг з рук хлопця. Навіть молоді серви прибігали до нього й дозволяли бавити ся собою.

Так то прожила Геновефа з Гореславом неодну хвилю радості навіть серед непривітної зими.

10. Недуга Геновефи.

Оттак перебула Геновефа вже шість зим у цій і настала сема. Попередні зими не були надто зимні. Але ця сема зима була для неї дуже страшна. Величезні гори снігу покрили долину, а її найсильніше галузе буків ломило ся під його тягаром. Зимно було неймовірно. Хоч як Геновефа старала ся залезити вхід печери, то все таки люті вітри падали до середини богато снігу. Вогкість перейшла зовсім увесь мох її постелі. Стіни печери покрили ся зовсім льодом, а природна теплота лані не могла вже зарадити страшному зимну. На дворі брехали з морозу лиси, а ночами роздавало ся проїмаюче вите вовків.

Геновефа не могла цілими ночами заснути з зимна. Гореслав, що від дитини привик до зимна й якої будь поживи, держав ся помимо морозів добре. Але Геновефа, вихована у теплих кімнатах, виліжених мягкими коврами, не могла вдержати сього зимна. Її здоров'я подало ся. «Коб я хоч мала» — говорила вона з плачем — «іскру огню, то я гнеть розпалка би теплії огонь із отсього сухого галузя, що його бачу довкола так богато! А так буду мусіла замерзнути, хоч довкруги тільки дров! Та, Господи, нехай діеть ся воля Твоя!» Її гарне, легко рожеве лице стратило румящі й вона стала бліда мов смерть. Її любі очі стратили блиск і запали ся глибоко. Вона висхла дуже й була справдішнім образом страшної нужди.

— «Мамусю!» — говорив Гореслав із сльозами. — «Як ви виглядаєте! Я не пізнаю вас! Боже, Боже, що се є!»

— «Дитиночко моя!» — відповіла Геновефа слабим голосом — «Я дуже хора — здаеть ся умру».

— «Умрете?» — здивував ся хлопець. — «Що се є? Про се не чув я ще ніколи».

— «Я засну!» — пояснила Геновефа — «і не пробуджуся вже більше. Отсе тіло скостеніє і стане зимне та буде лежати неповорушно».

Тоді хлопець кинувся їй обіймати і кинкав з плачем: «Мамо, мамочко! не умирайте, прошу вас дуже, не умирайте!»

Геновефа відповіла: «Не плач, дитинко! Се не залежить від мене жити так довго, як довго хочеш. Господь видай хоче, щоби я вже умерла».

«Бог?» сказав хлопець з дивом. «Таж ви самі говорите, що Бог такий добрий. Якжеж Він може хотіти, щоби ви умерли?»

Геновефа відповіла: «Так є, дитинко, Бог є добрий і Він не дасть, щоби я умерла».

Він дає вічне життя. Та мушу тобі се витолкувати. Чи памятаєш, як я скинула свою одіж, бо вона не годилася вже її нащо, а Бог дарував мені нову? Оттак, як сю одіж здоїму я її скину тепер своє тіло. Воно розпадеться, як і отея стара одіж. Але я сама прийду до Бога, до нашого небесного Вітця. Тоді дасть Він мені нову, гарнійшу одіж. Там, у небі, там буде мені добре. Там не буду дріжати від зими її хорувати. Там не буду вже плакати, а все радувати ся. Як весна гарнійша від зими, так і небо гарнійше від землі. Хто є добрий і побожний, той певно дістанеться до неба».

— «Мамусю», — сказав Гореслав — «я піїду там з тобою! Таж не лишши мене самого тут між звірятами, що не вміють говорити».

— «Ні, любий синку!» — відповіла Геновефа. — «Ти мушиш ще довше лишити ся на землі. Але колиєш умреш і ти, а як будеш побожний і добрий, прийдеш також до мене, до неба. Та ось що я тобі тепер скажу. Коли ти вже будеш зовсім певний, що я умерла, коли вже кілька день ані мої очі не будуть отвирати ся, ані уста говорити, тоді вийди з нечери її іди в сю сторону, де сходить сонце. Так прийдеш аж на кінець ліса. Там побачиш велику рівнину, а на ній мешкавля багато-багато людей».

»Богато людей!« скрикнув Гореслав з дивом. »А чому ви ніколи не говорили мені про них? Я думав, що нас тільки двоє на всьому світі!«

»Цитинко«, — сказала Геновефа — »сеї люди вигнали нас у сю пущу. Вони хотіли убити мене й тебе.«

»То я їх не хочу знати!« — сказав хлопець. — »А чиж вони не умруть?«

»Так«, — відповіла Геновефа — »всі люди мусять умерти.«

»То вони певно про се не знають«, — говорив дальше Гореслав — »коли вони такі недобрі. Так я пійду між них і стану їх накликаати до поправи: Люди, скажу, ви всі помрете; поправте ся, бо не прийдете до неба!«

»Вони се давно знають«, — сказала Геновефа — »але мимо того творять злі діла. Вони живуть у достатках. Земля приносить їм багато таких овочів, яких тут в лісі не знайдеш. Вони носять прекрасну одіж, а на ній сяють різні барви й блискучі окраси, що сяв'ять як зорі. Їх мешкання не такі пущденні, як наша нечера, але се чудові високі дома. Зимом палять огонь, котрого ти ще й не знаєш, а він огріває їх кімнати як літне сонце і робить з ночі день. Та мало хто дякує Богу за се. Вони ненавидять себе, мучать себе й затроюють собі так самі жите. Богато їх умирає що день, але се не впливає на їх поправу.«

— »То я вже не хочу зовсім йти між них!« — сказав Гореслав. — »Ліпше мені жити між звірятами, що з виїмком вовка й лиса, живлять ся спокійно травою. А людських богатств не хочу й знати!«

— »А таки пійдеш між них, сицу« — говорила Геновефа дальше. — »Слухай тільки добре, що буду говорити. Досі чув ти про батька на небі. Але тобі скажу, що ти маєш також і на землі батька, так як маєш маму. І ти муши його побачити й говорити з ним.«

»Справді?!« — скрикнув хлопець радісно. — »Алеж чому він досі не приходив до нас? Чи й він належить до сих лихих людей?«

“Чи, дитинко”, — сказала Геновефа — “він є добрим чоловік. Але він не знає про те, що ми є тут в лесі. Він навіть не знає, що ми взагалі живемо; він думає, що нас убили. Бо люди сказали йому, що я безбожна і лиха жінка.”

І Геновефа розказала синові все докладно і показала йому перетінь, який хована добі в печері: “Отсе” — сказала вона — “дістала я від твого батька”.

“Від мого батька!” — скрикнув хлопець радісно. “Позволь же мені добре придивити ся сему перетеву. Бо від мого батька на небі бачив я вже багато гарних річок, але від батька на землі не видів я ще нічого!”

Геновефа дала йому перетінь. “Який він гарний!” — сказав Гореслав. — “Чи мій батько має більше таких гарних річок?”

“Так, дитинко” — відповіла Геновефа і вложила перетінь на валець. — “Коли я вже умру, возьмиш тої перетінь з могого пальця, бо скорше не розстану ся з ним. Моя любов до твогого батька була така чиста, як отсе золото, її моя вірність буде вічна, як на отьому круглому перетеві не знайдеш ані початку, ані кінця.”

“Коли прийдеши до людей”, — говорила вона дальше — “то кажи собі завести до графа Зіґфріда. Бо так називає ся твій батько. Але нікому не говори, хто ти і за чим ідеши. Не показуй також нікому перетевя. Аж як станеш перед графом Зіґфрідом, дай йому сей перетінь і скажи: “Тату! Отсей перетінь пересилає тобі моя мама на знак, що я є твоїм сином. Кілька днів тому вона умерла. Вона кланяла ся тобі ще раз і веліла сказати, що вона невинна і прощає тобі все”. Памятай, не забудь сказати, що я невинна. Скажи йому, що я при смерті так говорила. Оповідж йому також, як я тут умерла і проси, щоби забрав відси моє тіло та поховав його у гробниці моїх прадідів, бо я була невинна і заслужила собі на се, щоби лежати побіч них.”

А онісля скажу тобі ще одно, про що ти певно ще не знаєши. Я також маю тут на землі тата і маму. І певно, коли вони довідали ся про мою гірку долю, плакали вони тяжко, а може і не пережили такої ганьби. Отже коли вони ще живі, то проси батька, щоби завіз тебе до них. Вони втішать ся тобою і се певно нагородить їм сямлітну гризоту. Не впад, дитино! Твій батько

буде щиро радувати ся, коли тебе побачить. Він буде тебе цілувати, пригортати до себе, назве тебе своїм сином і буде випитувати ся про мене. У нього буде тобі ліпше, як тут, бо він може зробити тобі більше добра, чим твоя бідна мати."

Сльози здавили їй голос, вона положила безсильно голову на постіль і не могла дощій час промовити її словечка.

11. Геновефа готує ся на смерть.

Страшенний холод зими зменьшив ся і знова повіяв теплий, лагідний вітрець. Сонце світило все в полудне і хоч троха огрівало воздух. Сніг зачав таяти, а і в печері стаяв лід на стіпах і сипляв великими каплями на землю. А Геновефі було чим раз гірше. Вона бачила перед собою вже тільки близьку смерть і приготвляла ся до неї.

— "Нема виравді коло мене сьвященника" — говорила вона — "і я не піїду в дорогу вічного життя покріплена Тілом і Кровію Господа. Та", Боже, Ти є найвищим сьвященником. Ти, що опікуєш ся всіми нещасними й нуждарями, Ти є при мені й Ти мене покріпиш на сю далеку путь!" І вона молила ся довго і щиро.

Гореслав пересиджував день і ніч коло неї і гриз ся її недугою так дуже, що не міг ані їсти, ані пити. Він читав матери з очий кожде бажане й сповняв його та ходив коло неї з правдивим посьвяченем. Нераз збирав він повні жмінки моху і скільки могли досягнути його рученята, осушував вогкі стіни печери, щоб холодна вода з них не сипляла на недужу матір. Часто зміняв він мокрий мох постелі матери й давав на його місце сухий: з жерела приносив Геновефі зимної водиці й холодив її снечені уста; то знова покріпляв її теплим молоком лані, котру доїв до гарбузової мищини.

Великою розрадою для Геновефи був також хрест, який вона зробила собі сама з дерева. Все держала його в руці й молила ся до нього. Аж раз здивований Гореслав запитав її: "Мамусю, скажіть мені вже раз чого ви держите в руках усе то дерево?"

— "Дитинко", — відповіла Геновефа — "я не розказувала тобі про се, бо думала, що буду жити довше. Аж тепер бачу,

що годі цього відкладати на пізніше. Ти певно се зрозумієш уже. Аджеж ти знаєш, що є багато людей на землі, знаєш, які вони. Послухай, а будеш також шанувати отесей кусень дерева, як його шанує твоя мати.

Я тобі розкажу ще одне, що небесний Отець має також Сина. Отже нашому небесному Вітцеві стало жаль, що люди чинять так багато зла і не будуть могли дістати ся тому до неба. І тоді післав Він свого єдинородного Сина з неба до них. Він мав поправити людей і спасти їх. Його святе імя є Ісус Христос.

Той Син Божий був такий добрий і могутий як і його Отець. Коли Він ще був дитиною, мешкав у подібній печері, як і отся, де жили тільки звірята. Як Він виріс, удав ся в пустиню — ще страшнішу, як наша — і молив ся там довго, щоби се, що він має сказати людям, не пішло на дармо.

Опісля пішов Він між людей і розказував їм, що Його післав небесний Отець, котрий є добрий і любить їх усіх і що всі люди є Його дітьми. Він уминав їх, щоби й вони були тому добрі й щоби любили Бога й себе взаїмно. Хто Його послухає, тому Він обіцював небо, де є сама радість; а непослушним грозив страшним місцем, що називаєть ся пекло.

Але люди не хотіли Йому вірити й говорили що Він не є Сином Божим. Тоді Він став їх переконувати, що Він говорить правду. І почав творити так дивні річі, яких ніхто до тепер не бачив, а яких ти, дитинко, ще й не розумів би. Се були чуда.

Але й чуда не переконали людей. Вони не могли знести цього, що Він все називав їх злими і взивав до поправи. І за се зробили вони для Нього з дерева таке саме, як я маю оттут у руках, тільки дуже велике — се зоветь ся хрест. Тоді вбили Йому в руки й в ноги цвяхи — такі острі, як терне, тільки більші від нього — і повісили Його так на хресті. Кров потекла з сих ран і Він умер. Але вони ще сьміяли ся з Нього. А однак Він не зробив нікому нічого злого, а ще й помагав кожному.

— “А то лихі люди!” — скрикнув Гореслав. — “Але якже се міг стерпіти небесний Отець? Я усіх їх побив би громом!”

— “Люба дитинко!” — сказала Геновефа. — “Божий Син молив ся за них. Отче, — говорив Він — прости їм, бо не зна-

ють, що творять. І так умер він на хресті з чистої любови до отенх лихих людей, щобн їх снасти. Якби Він не вмер, не моглиб ми ніколи оглядати неба — ані ти, ані я”.

— “Який добрий сей Божий Син” — сказав зворушений хлопець, обертаючи рясні сльози. — “Чи й Він тепер також у небі?”

— “Так є, дитинко” — відповіла Геновефа. “Бо як Він умер, зняли Його з хреста й положили в камяну печеру — підібну до нашої. Та подумай собі, заки минуло три дні, Він встав живий і пійшов до снх немногих, що любили Його й вірили Йому. Але, недовго пробував Він уже між ними. Незабаром став Він перед їх очами зносити ся все висше й висше до неба, аж золота хмарка закрила Його перед їх очима.”

— “О, се мусіло бути гарно!” — сказав хлопець. — “Та чи Він знає тепер також про се, що ми є тут, серед дикої нунці?”

— “Знає!” — відповіла мати. — “Він бачив нас всюди і де тільки поступимо ся, Він усюди з нами. Тому мусимо старати ся бути такі добрі, як і Він, коли хочемо Йому і Його небесному Вітцеви подобати ся.

Тепер, Гореславе, розумієш певно, чому я держу так все в руках сей хрест. Він пригадує нам Того, що вмер на ньому з любови до нас. Він пригадує нам, що й ми повинні старати ся подучити ся колись з Ісусом в небі.

Дитинчко, — говорила вона дальше, заливаючи ся слізми — нічого не можу лишити тобі на памятку крім сього бідного дерева. Та коли я умру, возьми його з моїх змнних рук і заховай добре. Не стндай ся, синку, як колись виростеш, ставити отсей убогий хрестик на першому місці свого будучого пинного мешканя. І згадуй Того, що умер на сьому хресті і — згадуй мене... Постанови собі бути добрим і приязним до людей — хочби й ти знав, що вони не подякують тобі за се. А коли ти на вид сього хреста не тільки постановиш собі се, але й вико наєш, тоді стане для тебе ся убога спадщина по матери далеко ціннійша від блискучих скарбів, що їх дістанеш від твогого батька!”

Довге говорене змучило й ослабило Геновефу так, що вона мусіла довший час лежати мовчки.

Гольо кидас на Геновифу підозрінє супружжі невірності і каже її арештувати.

“Коби ти тільки” — стала вона знова говорити опісля — “дійшов щасливо до свого батька! Бо дорога до нього веде густим, непроходним лісом, через стрімкі скали й високі доли, а ти такий маленький і слабенький! Але Господь допоможе тобі перебороти всі труднощі. А не забудь взяти з собою троха м'яса, щоб ти по дорозі не ослаб з голоду. Також возьми з собою отесану косу, щоб ти мав чим боронити ся перед дикими звірятами. Я піддаю тебе божій опіці — і маю надію, що Бог введе тебе відси щасливо”.

Коли настав сумрак, наступило у неї велике ослаблене. Її віддих був такий трудний, що аж горячий піт обливав її тіло. Тоді збирала вона ще останні сили, сіла на постіль і промовила торжественним голосом:

“Клякни, Гореславе, нехай тебе поблагословлю, бо, здається, моє життя вже кінчить ся”. Бідний хлопчина клякнув, хлипаючи й схилив ся швидко до землі, а руки підніс побожно. Тоді Геневефа положила руки на його голові й довго молила ся тихо. Опісля перехрестила його й сказала: “Гореславе! Не забувай ніколи про свою нещасливу матір! Навіть якщо ти станеш багатий, пригадай собі її, згадай її науки і буди її всіх добрих!”

Вона не могла більше говорити — опала на постіль — замкнула очі, а Гореслав не знав, чи вона задрімала, чи вже справді мертва. Він клякнув тільки з плачем коло матері й молив ся заєдно: “Боже, не дай їй умерти! Ісусе Христе, збуди її знова!”

12. Граф Зігфрід тужить за Геневефою.

Граф Зігфрід лежав саме тоді, коли він на обжалуване Голья підписав засуд смерті на Геневефу, недужий у своїм воєнним шатрі, бо в бою ранено його тяжко. Його старший товариш і конюший, що звав ся Максим, був далеко від нього, бо йому казали як раз обсадити військом один гірський просмик. Коли Максим вернув, розказав йому граф все. Старший, чесний слуга перестрашив ся так, що аж поблід.

— “Мій пане”, — сказав він — “що ви нарobili? Графиня зовсім певно невинна. Даю за се свою стару, сиву голову. Та се той Гольо — се поганий злочинець. Вірте вірному слугі. Знаю,

що сей драбуга умів вам підхлібнити ся — алеж будьте певні, що хто вас усе хвалить, кому подобають ся всі ваші вчинки, сей є певно вашим ворогом. Гольо нукає всюди тільки власної паживи. Тому послухайте мене, любий паноньку, й відкличте сей-час ваш засуд! — Боже мій, що стало ся з моїм добрим паном! Так ви не засудили би найменьшого з ваших підданих, не вислухавши його наперед — а ту так з легким серцем засудили ви власну жінку! Опануйте свій несамовитий гнів! Будете певно жалувати сього колєсь!

Граф признав, що надто поспішив ся, але все ще сумнівав ся, чи винен ту його любимець Гольо, чи його жінка. Бо лист Голя був так штудерно уложенний, а післанець, що його приніс, умів усьо так хитро представити, що граф не міг не вірити сьому. Але все таки післав граф сейчас другого післанця з приказом, щоби Гольо замкнув Геновефу в її кімнаті, але понад се щоби не робив її нічого злого. Він дав післанцеві свого найліпшого коня й наказав йому спішити ся й їхати так скоро, скільки лише кінь зможе видержати. Також обіцяв його щедро обдарувати, коли зможе ще в час приїхати до його замку.

Коли післанець находив ся в дорозі, зростав все песнокій графа. То раз здавало ся йому, що Геновефа зовсім певно невинна, то знов уважав неможливою річню, щоби Гольо, котрому він зробив тільки добра, міг його так страшно опукати. Що хвилини вислав він свого вірного Максима, щоби дивив ся, чи не вертає післанець. Вкінці вернув посол з вісткою, що Геновефу страчено в почи потайки в лісі, як сього бажав граф. Бідному Зігфрідові здавало ся, що се над ним проказано засуд смерти. Максим вибіг перед шатро і став ломити руки та голосно плакати. Жовнірі збігли ся довкола нього й присягали ся, що як повернуть, порубають Голя на дрібні кусики.

Граф хорував кілька літ із своєї рани, бо песнокій і грижа не давали йому видужати. Як тільки прийшов він так до себе, що міг сидіти на кони, позволено йому вернути домів. Граф пустив ся сейчас в дорогу з Максимом і своїми лицарями.

Був саме вечір, як він вернув до першого села в своїому графстві. На вість про се збігли ся до нього люди й підняли загальний плач: “Ой, паноньку наш! Отсе нещасте! Така добра графиня! Поганець Гольо!” Зігфрід зіскочив з коня, привитав

ся з усіма приязно й став вишитувати ся про все, що стало ся за час його неприємности. І почув він про Геневефу — тільки добрі річи, а про Гольо — тільки злі.

Ще тої самої ночі добив ся граф із трівожним серцем до свого замку. Вже здалека побачив він, як всі замкові вікна сіяли світлом. Коли підїхав ближше, почув гучну музику. Гольо сиравляв як раз пир на радошах, бо він був певний, що граф умре від тяжкої рани. Тому й уважав він себе вже паном замку й старав ся галасливою веселістю заглянути свою нечисту совість. Але коли так Гольо сидів при пирі, переїнтували ся слуги між собою: “Диви на нього! Він ніби щасливий, але я не хотїв би бути на його місці! Йому жите не миле, а на другім світі жде його страшна мука”.

Коли граф прибув із своєю дружиною до брами замку, казав трубачеви дати знак, що він там є. Сторож на вежі відновив своєю трубою. Гольо й усі його гості, почувши се, поблїдли. “Граф! Граф!” — пронесли ся оклики й цілий замок заворушив ся. Гольо, що сподївав ся радше смерти, чим графа, вхопив смолоскин і збіг з долину, щоби покїрно подержати графови стремя, як він буде зсїдати з коня. Граф подивив ся на нього довгим і строгим поглядом, а Гольо задрожав, як злочинець перед судією. Його нечиста совість так і гляділа йому через очі і граф не потрібував навіть нитати ся його, щоби перекопати ся про його вину. Невеликими кроками завів Гольо графа до салї. В цілім замку бачив Зігфрїд тільки страшенне спустошене, всюди стрїчав він самі незнакомі лиця, що блїднїючи від страху ховали ся перед ним чим скорше. Ледви кілька старих слуг, що ще лишили ся в замку, поздоровило його з плачем. Коли граф увійшов до салї, положив він шолом і меч на столі, казав Гольови віддати собі ключі замку, велїв Максимови обставити весь замок добре сторожно, щоби ніхто не втік, дав приказ нагодувати добре свою дружину й кинув рукою, щоби всі віддалили ся.

Опісля піїшов він до кімнати Геневефи, котру Гольо замкнув сейчас після увязнення її й не вступав там навіть більше — так гризла його совість. Все було ту так, як сього ранка, коли відси вийшла Геневефа. Тут стояло вишиване, де видїла паннєс із жемчугів: “Повертаючому лицареви — його вірна жінка Ге-

новефа". Ту лежала на пів отворена книжка з побожними піснями. Ту знайшов граф також кілька парисів листів до нього — листів, повної щирої любови й неохитної вірности. Там говорила вона, як то що день вона засилає мольби до Бога, щоб Господь хорошив його у кривавих боях; як вона буде радувати ся, коли зустріне його з сином або донькою на руках; як вона тужить за ним і як їй се прикро, що він так довго не відповідає на її листи. Бо Гольо перехоплював усі графові листи до неї, а її до графа. Обезсиленій сими страшними вражіннями граф сидів на кріслі довго в ніч і не завважав навіть, як свічка у сьвічнику догаряла й погасала. В тім прийшла до нього Берта й передала йому лист, що його Геновефа писала у вязниці. Тоді доперва пімній досі біль графа вибухнув у потоці гірких сліз. Що йно тепер зміг він переконатися безсумнівно, що Геновефа зовсім невинна. "Боже! Боже!" — плакав граф — "Тебе Геновефо, тебе міг я убити? А мій син! Горе, горе мені нещасному!" Даремно старався успокоїти його Максім, що надбиг на його зоїкн.

Нараз Граф зірвав ся, казав собі подати меч і велів привести Голя, щобн його убити. Але Максім здержав його, щобн знова не вбивав когось, не вислухавши його наперед. Тоді граф казав сейчас закути Голя в кайдани й кинути в сю саму вязницю, де сиділа Геновефа. Також велів він усіх сих, що тримали з Гольом, позамикати аж до дальшого розпорядження. Жовіри виконали з радістю сі прикази. На другий день велів Зігфрід привести Голя перед себе. Та перед тим прочитав він ще раз нільно лист Геновефи, а її просьба, щобн не проливати за неї нічієї кровн, занала йому глибоко в серце. Коли Голя привели, поглянув граф на нього заплаканими очима й промовив лагідним голосом: "Гольо, що злого вчинив я тобі? Чому ти спричинив мені тільки горя? Що завиншла тобі моя жінка й мій син? За що убив ти їх? Маленьким, убогим хлопцем прийшов ти до сього замку, ту заживав ти всякого добра; чомуж ти так мені відплатив ся?" Гольо надіяв ся, що граф люто кикеть ся на нього; тому отся ненадійна лагідність зломла його серце. Він став голосно плакати й говорив:

— "Нестримана пристрасть заслїнила мене! Ваша жінка є невинна як небесний ангел! То я був чортом, що хотів її звести.

Але що вона не хотіла мене вислухати, отже я збожеволів відай і обжалував її неслухино перед вами". Але графови стало троха легше від того, що й Гольо признав невинність Геновефи, отже він казав відвести його назад до вязниці, а сам закрити очі її вплакав ся добре, проклинаючи своїй прудкий гнів.

Від тепер став граф такій сумовитий, що всі бояли о його жнте. Його біль доходив часами до божевіля. Сусідні лицарі, що також повернули з війни, відвідували його часто й потішали його. Але граф не давав себе потішати. Все пересиджував він у кімнаті Геновефи, а виходив хіба до замкової каплиці. Однокою його задачою тепер було віднайти гріб Геновефи й поховати її по християнськи. Та ніхто не умів вказати місця, де її страчено. Бо оба сі, що її мали убити, зникли десь і ніхто не знав, куди вони діли ся. Тоді граф зарядив у замковій церкві величаве богослуженє в її память. Тисячі народу прибуло на се свята, а граф велів роздати богату милостиню убогим і поставити в церкві пам'ятник із золотою написею, що оповідала про сумну долю Геновефи.

13. Граф Зігфрід віднаходить Геновефу.

Минуло кілька літ, заки граф дав ся помовити вийти із свого замку. На великі просьби вірного Максима згодив ся граф вкінці урядити великі лови на олені, дикі, вовки й медведі, яких було багато в його лісах, і запросити на них сусідних лицарів. Було се від кінець зими. В означений день вибрав ся Зігфрід раненько на місце, де мали всі зібратися, а за ними їхала на конях дружина й служба. Під умовленнєм дубом зійшли ся всі запрошені. Весело заграли по лісі ловецькі роги. Положено багато оленів й диків. Граф натрапив на гарного оленя, й кинув на нього синсою, але не трапив. Олень почав утікати, а граф пігнав за ним корчами й скальними відломами. Нараз звіррина зникла в печері. Було се як раз мешканє Геновефи, а перед графом утікала тая сама ланя, що живила його жінку й спина своїм молоком.

А що граф не міг дальше їхати конем по стрімких скалах, зліз з коня, привязав його, а сам пішов за слідами лані й дійшов так до печери. Він заглянув у глибокій темної печери нужденну людську стайку із смертельно блідим лицем. Була се Гено-

Граф Зіґфрід віднаходить свою оплакувану як покійницю, жінку Геневефу.

вефа, яка вправді перемогла свою тяжку недугу, але була би в сій пущі певно не прийшла до себе. Кожного ранка здавало ся їй, що вже не діжде вечера.

— “Коли ти є людиною”, — крикнув граф у печеру — “то виїди на денне світло!” Геновефа виїшла. Вона була загорнена в овечу кожу, її плечі покривало її довге, золоте волосе, а рамена її ноги були нагі. Уся вона дріжала з зимна її ледви могла встояти.

— “Хто ти є її відки?” — крикнув граф і поступив з острахом крок назад. Але Геновефа пізнала його сейчас.

— “Зігфріде”, — сказала вона слабим голосом. — “Я є твоя жінка Геновефа, яку ти засудив на смерть. Але Бог свідком, що я певниша.”

Граф стояв мов остовнілий. Він не знав, чи се сон, чи ява. Йому здавало ся, що се душа помершої Геновефи прийшла до нього.

— “Духу моєї покійної жінки!” — крикнув він проймаючим голосом. — “Чи приходиш з того світа, щоби німстити отсю криваву кривду, що я її заподіяв? Отже то на сїм місці сповнено се страшне убієство і ту похоронено твоє тіло? Так, отсе твоє тіло обернуло ся в гробі її не дозволяє мені зблизити ся до сього місця, де воно лежить — бо я його убієшником! Та вертай назад, духу! Моя совість мучить мене її так досить: вертай у місце вічного спокою її моли ся за мною, бо я нещасливий не маю вже на землі спокою! Або не являй ся мені в такім пужденнім виді; яви ся як світлий ангел і скажи, що мені прощаєш”.

— “Зігфріде,” — сказала Геновефа — “найдорожший мужу! Я не є дух! Я ще живу! Добрі люди, що мали мене стратити, поцадили мене!”

Але граф не міг прийти ще з страху до себе. В очах потемніло йому її він ледви чув, що вона говорить. Він все глядів на неї з острахом і думав, що се таки дух.

Геновефа взяла його за руку: Але він вирвав руку і скрикнув дріжачим голосом:

— “Пусти мене! Твоя рука зимна мов лід! Або ні! Потягни мене отсю зимною рукою з собою в могилу! Бо життя стало для мене тягарем, а смерть буде для мене правдивим спасенем!”

Але Геновефа промовила ще раз: “Коханий Зіґфріде! Невжеж ти не хочеш вже більше знати своєї Геновефи? Так придиви ся добре — се я! Ось і перетинь, що його маю від тебе!”

Вкінці граф опритомнів і пробудив ся немов із страшного сну. “Так, се є ти справді!” — крикнув він і повалив ся їй до ніг. Його очі спочивали довго на вишуканій статі й він не міг довго видобути з себе ні словечка. Вкінці вибухнув він голосним риданєм. “Отже се таки ти, моя жіночко! Се ти моя Геновефа! Ой, як ти виглядаєш! І то я довів тебе до сього! І як ще земля несе такого пелюда, як я! Чи зможеш мені простити сю кривду?”

Геновефа відповіла з плачем: “Зіґфріде, я ніколи не гнівала ся на тебе! Я все тебе любила! Так я знала, що тебе обманули. Встань і обійми мене! Диви, я плачу з радості, що тебе знова побачила!”

Але граф ледви міг зважити ся глянути на неї. “І ти говориш до мене ще так лагідно!” — сказав він. — “І ні одного лихого слова не почув я від тебе! Ти небесний ангеле, ти лагідна душе! І що я наробив, що так обидив тебе!”

Геновефа відповіла: “Мовокій ся вже раз, Зіґфріде! Се всею — воля Господа.”

В тім надійшов Гореслав. Він мав на собі тільки шкіру з серни й бродив босими ногами во глибокім снігу. В руках мав він троха сьвіжого, мокрого зілля, що його зібрав над берегом потока і корінчик, котрий як раз заїдав смачно.

Коли хлопчина побачив графа в иншій, лицарській одязі, станув перестрашений. Він поглянув на маму, а побачивши, що сльози пливуть по її блідому лиці, закричав голосно: “Мамо, хто се? Чи се може хто з сих лихих людей, що хочуть тебе убити? Не плачте.” — додав він і прикочив до матери — “я на се не позволю. Скорше нехай мене уба, а тобі нехай дарує жите!”

Геновефа відповіла лагідно: “Синочку коханий! Не бій ся його! Поглянь на нього й поцілуй йому руку. Він не зробить тобі нічого злого. Се є твій любий, добрий батько. Диви, він плаче над нашою бідою. Бог післав його ту, щоби він нас вибавив відси й забрав з собою до дому”.

Хлопець поглянув на графа. Кучеряве, чорне волосє, благородне чоло, великі, блискучі очі, гарний ніс і рожеві уста —

всьо се було справдішньою відбиткою графа. Коли граф побачив гарного, жвавого хлопчика, загоріло ся його серце батьківською любовю. “Сину мій!” — сказав він. “Мій найдорозший сину! Ходи, пехай тебе обійму!” Він підняв хлопця на руки, обіймив Геновефу й сказав, споглядаючи на небо: “Боже! Отсе моя жінка і мій син — за багато сеї радості на моє бідне серце!” Геновефа гляділа тільки в гору й дякувала Богови за сю ласку. І всі троє стояли так довго разом сплетені й тільки їх серце розмовляло з богом, а сього не зможе висказати людської язык.

Вкінці запитала Геновефа: “Чи живуть ще мої родичі? Чи вони знають про се, що я невинна? Вже сїм літ оплакують вони мою смерть!” Граф відповів: “Вони живуть і знають, що ти невинна. Зараз пішло до них гінця з вісткою про твоє віднайдєне”. Геновефа глянула з вдячністю на небо: “Слава Тобі, Господи! Богато я перетерпіла, але таки бачу, що Ти, Боже, справдішня любов. Я віднаїшла свого мужа й застаю ще живих моїх родичів”.

Опісля завела Геновефа свого мужа до печери. Зігфрідови стискало ся серце болем, як він побачив се страшне убожество, серед якого жила Геновефа. “Геновефо”, — сказав він із сльозами — “яким чудом удержав тебе Всевишній так довго при житю в сїй нуці! Чи може ангел з неба прилітав сюди й годував тебе? Сїм довгих літ — без кусника хліба, без теплої огню й теплої одежі серед лютої зими — ти княжна, якій подавали страву на сріблї, а паний у золотих чарках! І що я тобі паробив! А таки, примучена голодом і холодом, живеш — і все пам'ятаєш про мене!”

Геновефа старала ся успокоїти його. Вона усміхала ся усмішкою ясного ангела й промовила: “Та будь уже раз тихо й не говори про се ні слова! Бог свідком, що в сїй нуці маа я багато другів. Абож у палатах нема також журби? І ти перетерпів богато. Лиши се — а подиви ся ліише на нашого сина. Бачиш, який він кріпкий і здоровий? А в палатї був би він певно ніжнешький і блідешький. Тому будь веселій і дякуй Богу за се”.

Опісля сїли обоє на каменї в печері, а Геновефа розказувала йому, як то чудесно вибавив Бог її й дитину від голодової

смерти, після чого їм лашо. Граф вислухав цього оповідання й сказав зворушений: "Дивен еси, Господи, в ділах Твоїх! Я прогнав жореткою своєю жінку і дитину, а Ти, Боже, після їм отес добре звіря, щоби їх виратувати від голодової смерти. А коли вже мати так тяжко занедужала, що могла ту вмерти, Ти послаєш се саме її звіря, щоби воно завело мене сюди. Як легко і як мудро вмієш Ти, Господи, вибавити чоловіка з нещастя! Хто на Тебе уповає, тому не зробить нічого біда й горе!"

14. Геневефа вертає до замку.

Батько, мати й син вийшли тепер знова з печери, а слези зворушення стояли їм в очах. Тепер хватив граф за свій срібний мистивський ріг, що звисав йому при боці на золотім ланцюсі й задув у нього. Тисячними голосами відбив ся відгомін об скелі й дерева. Гореслав аж підскочив з радості. Голос рога принав йому до внодоби й він приложив його також сейчас до уст, щоби й собі виіробувати його голос. Та звуки, що видобули ся з рога, не дуже були гарні, бо його груди були ще до того за слабі. Батько й мати усміхнули ся тільки.

Граф загрив ще два рази на розі, а на сей знак прибули до нього з усіх сторін лицарі й служба. Всі здивували ся, побачивши, як граф держить за руку бліду, нуждену жінку, а на рамени гарного, здорового хлопця. Всі окружили їх великим колесом і ждали мовчки на графово слово. Тоді промовив граф дрижачим глосом: "Благородні лицарі і ви, мої вірні слуги! Отес моя жінка Геневефа, а се - - мій син Гореслав!" На єї слова скрикнули всі з страху й диву, а безладні питання пошпнали ся з усіх сторін.

Граф оповів їм коротко подробиці віднайдєня Геневефи й видав відповідні прикази. Кілька лицарів пігнало зараз на конях до замку, щоби принести Геневефі одіж й поробити приготования на її пршяте. Другі кинули ся розкладати огонь на сухім місці й готовити обід. Сам граф отворив свої клунки, що їх наднесла як раз служба, виірняв червону, довгу одіж, підбиту чорним кожухом і загорнув в неї Геневефу, а її голову прикрив темним мягким сукном. Опісля постелив він на землі гарний ковер і посадив на ньому жінку. Лицарі, один по другім, приходили до неї, кланяли ся їй з пошаною й виявляли свій жаль і

зворушене. Поперед усіх слуг протиснувся добрий Максим, що ледви доторкнувся кінця поздоровлення з боку лицарів. “Ла-ка-ва пані” — сказав він зворушений — “тепер я старши можу у радості вмирати”. Оділя взяв він хлопчика на руки, поцілував його сердечно й промовив: “Витай мені, люба дитинко! Так ти справдишній образ твого батька! Будь же відважний і хоробрий, як твій батько, добрий і лагідний, як мати, а побожний, як обоє!”

Гореслав почував себе зразу ніяково серед сеї товни людий, до яких він не привик. Та поволі ставав він сміліїший, а далі й став весело гуторити. Тепер побачив він параз багато таких річій, яких він не видів ще в житю — отже й було про що шитати цікавому хлопцеві. Найбільше здивували його лицарі на конях — йому здавалося, що лицар і кінь се одно створіне. “Татку”, — сказав він — “абож то се люди і чотирох ногах?” Батько кизав йому привести самого коня — без вездзя а Гореслав запитав ся: “А деж то ви, татусю, звивши се звірятко? В нашім лісі не бачив я чогось подібного”. І тільки почив між зубами коня вудило, окрашене богатим сріблом, запитав він: “Так се звірята їдять срібло й золото? Чи то в нашім лісі не знайшлиб воши поживи!” А коли огонь спалахнувся вперше, скрикнув він здивований: “Мамусю, чи люди взди з хмар обіскавки, чи може Бог се їм дарував? Так се є огонь!” — говорив він дальше. “Я вже чув про нього, але я не думав, що він такій гарний!” При обіді звернути його увагу пересловім на старші, дорогі овочі? Чи в тебе нема ніколи зими?” І навіть міг зважити ся вкусити чудового овочу, бо йому було дуже цікаво. Далі взяв він до рук склянку, не вдержав її довго і тільки промовив здивований: “А се не топить ся? Я думав, що се се леду!” Коли йому пояснили, що се се вино, сказав він: “Кажуть, що гарних річій сотворив Господь Бог, а я не знав про се вино!” Тоді подав йому один слуга яєць і біну татку. Коли Гореслав побачив там свій образ, перелетів ся аж зразу і тільки вив він кілька кроків взад, а опісля очам звернувши до нього рукою хлопця за тарелем. Він не міг сього зрозуміти, як який великий хлопець може помістити свій образ в такій малій тарелі. Так то забавляв малій хлопчина всіх і всі радував їх своєю цікавістю.

Ледви вийшла в бід, аж тут прибув ісланиць з одією для Геновефи. Вона вийшла в пещеру, одяглася передовсім на коліна, а потім одягнулася зверху. Після перебрала ся. Мильні думки вийшли з її голови, що то був якийсь потіхою в гору, взяв вона і поїхала на пашу ку сих тяжких вершнь, які їй довели ся в пещері в сім лісі. Пер вийшла вона з пещері, убрала в графський стяг. Граф велів привести найлагіднішого коня, посадив на ньм мягкий ковер і посадив Геновефу. Він сам сів також на свого коня, взяв перед себе і преставля, що дуже сим утішає ся, і так рушили всі до замку. В цей довгий дороги вихав перед них вигідний повіз, а Геновефа і граф славом пересіли ся до нього і поїхали далі. Ледви повіз прибув ся з ліса, побачивши всі величезну товпу народу, що вийшла з ліса про тзку повизу, що в бігати ся з усіх боків. Бо мовляв, влетіла ся відомість, що вийдено графши по всій околиці, а вони покидали свої роботи і пішли напротив своєї улюбленої графині. Спочили цини на столах, а куделі по хатах. Цілі селі стояли порожньо, а в них лишили ся хіба педужі її сї, що їх доглядали. Всі повдягали ся в найкрасіійшу одіж і спішили проти графини. Було се загальне свята в ціім графстві. Чим ближше доїжджала Геновефа до замку, тим густіійні громади народу заступали їй дорогу. Всі поздоровляли її з сльозами в очах, а оклики радості обмоніли довкруги.

Між людьми, що вийшли на зустріч Геновефі, появили ся також два незнакомі чоловіки, одягнені в довгу одіж, котрих ніхто не міг пізнати. Вони підійшли до повозки і кинули ся перед Геновефою на коліна. Були се отсі два, що мали Геновефу стратити. Оба, а передовсім Куц, просили Геновефу о прощення за се, що вони із страху перед Гольом полишили її в такій пуждї серед лісової пущі і що не відвели її радше до її родичів. Вони оповідали опісля, що їх панав великий страх про їх власне жите і вони повандрували чим скорше з сих околиць та удали ся в паломництво до Святої Землі. Що їно перед кізьома днями вернули вони з сеї подорожі і блукали по графстві потайки, не відкриваючи нікому своїх імен. Вони думали, що Геновефа вже давно не живе і тому умовили ся оба мовчати про все і не непокоїти знова графа відновленем цілої справи. “Якже-ж се стало ся”, — говорили вони — “що ви, графше, не

згнули серед цього страшного лісу з голоду або з зимна або що вас не зіли там дикі звірята! Ми думали, що ви й ваша дитина знайдете в лісі далеко страшнішу смерть, чим ся, котру ми вам мали зготовити.”

Геновефа веліла їм встати, простягла до них приязно руку й промовила з лагідною усьмішкою: “Вам, добрі люди, маю зараз по Богови завдячити жите своє і свого сина. А й ти “Гореславе”, — звернула ся вона до хлонця — “подякуй їм також з цілого серця. Диви, отсе стоять перед тобою сі люди, що повинні були тебе убити, але вони воліли слухати Бога, ніж людий, що їм наказували лихній учинок. Чи ж може ще й тепер” — сказала жартобливо до них — “жалуєте сього, що ви мене тоді цутили живою?” “Боже”, — відповіли вони — “а тоді нам здавало ся, що ми зробили Бог знає яке добре діло, коли ми вас, графше, полишили при житю. Але тепер донерва бачимо, що наше діло було таки дуже лихе, наше постуноване немилосерне, бо ми повинні були пожертвувати власне жите, аби тільки вас вратувати й відвести до ваших добрих родичів. Так, бачимо се, але вже за пізно!”

Опівеля кинули ся до ніг графа і благали його, щобн їм простив та дякували йому за се, що він був такій милосерний для їх жінок і дітній, які вони полишили, утікаючи. Бо на своє велике здивоване довідали ся вони, як то благородно поступила собі Геновефа, поручуючи в своїм останнім листі родину їх обох графови і як по батьківськи дбав граф про їх рідню, щобн тільки сповинти послідню волю своєї жінки. Граф сказав: “Я не знав про се, що ви змілосердили ся над моєю жінкою й моїм сином; але тому, що я був милосердний для ваших жінок і дітній, сповинило ся на мені мимоволі Господне слово: “Хто є милосердний, той дізнає також милосердя”. — Ідїть в спокую; я буду й дальше дбати про вас, вані жінки і вану родину”. Оба встали тепер і йшли за повозкою.

Тоді сказав Гайнц до Кунца: “Бачиш, що сповияєть ся тепер се, що я тобі говорив: коли твориш добре, не бій ся ніколи, хоч би й як се було часом небезпечно. Бо чи скорше чи пізнійше выдасть воно добрі овочі”.

В хвилі, коли Геновефа з почотом прибула на узгіре, з якого стало видно увесь замок, задзвонили там в усі дзвони. Нарід

уважав вратоване Геновефи сьвіточною подією і бачив в сїм всюди присутну Божу руку. Тому хотів він звеличити прибуте Геновефи до замку битем в дзвони. Коли Геновефа почула сьвятоточний гомін дзвонів, огорнуло її на ново зворушене до сліз, а її усі люди плакали ревно. Що більше, загальне зворушене змінило ся в побожність, що піднесла серця всіх до неба. Чим ближе до замку, тим більші товни народу заступали дорогу й товнили ся страшенно. Люди повислазили на дерева по обох боках дороги, а в замку зановицли ся всі вікна, а навіть дахи щільно людьми.

Бо всі хотіли оглядати зблизька свою любу графнію, про котру думали, що вона вже давно вмерла. Очи всіх були на неї звернені. Весь нарід здіймив величезний крик радості, так що звук дзвонів продирав ся тільки часами глухо. А Геновефа сиділа так, як сидить сама Покора, із спущеними очима, немов не бачила сеї честі, якою її всі окружали. Своїого сина держала вона на лоні. Гореслав мав ще на собі кожу із серни її держав в руках деревляний хрестик із нечерп. По правім боці повозки їхав граф, а по лівім вірний Максим. Куниц і Гайниц ішли за ним, а її ланя бігла також, не боячи ся людей. Лицарі й слуги графа їхали перед повозкою і за нею.

Коли похід ішов так поміж народом, говорив неodin: "Ось нана люба, добра пані! Господи, яка вона бліда! А яка побожність розлила ся по її лиці!" А інші говорили знова: "Дивіть тільки на отсього гарного хлопчика! Який він чудовий у сій кожі з серни!" ще інші мовили: "Дивіть тільки, дивіть на отсю ланю! Навіть нерозумні звірята люблять нашу паню!" Неодна мати підносила свою малу дитину до гори, щоби вона могла ліпше побачити графнію й говорила: "Гляди лише! Се тая сама, по котрій я тільки разів усе плакала і про котру я тобі так часто розказувала. Коли нам її забрали не було ще тебе тоді на сьвіті!" Батьки підіймали також своїх малих синів у гору високо й говорили: "Бачиш її тепер? Вона робила тобі неодно добро вже тоді, коли ти лежав ще в колісці". Неodin старень, що прибув сюди з трудом, підтираючи ся налицею, плакав із радості, що бачив її ще перед своєю смертю. Загальне зворушене огорнуло всіх без виїмки. Коли Геновефа прибула на замкове подвірє, побачила вона там усіх благородних пань і паня-

нок, що зібрали ся з цілої околиці повитати графиню. Всіх тішило невимовно, що вже раз виявила ся невинність Геновефи, всі дивували ся чуючи про її чудесне спасенє. Сеї день видавав ся їм днем побіди жіночої вірности її тому був загальним сьвятом для усіх жінок і дівчат. Всі повбирали ся в свою найкрасшу одіж, мов на найбільше сьвято, а на передї всіх стояла прекрасна панянка, убрана в білий довгий стяг із гарним нашійником із жемчугів на шії. Вона подала Геновефі вінок із вічно зелених міртів, що позацвітали білими ніжними цвіточками на знак, що всі признають її невинність і клоняють голову перед її вірністю. “Возьми”, — сказала панянка, зворушена до глибини, ледви видобуваючи слова зі сльозами — “возьми сеї вінок від іменн нас усіх; гарнийший від сього вінця — вінєць побіди зладив тобі Господь на небі.”

Геновефа не знала сеї панянки. Але їй сказали, що сею паняркою є Берта, ся сама добра дівчина, що в шість літ тому прийшла перед віконце її вязниці її не мала ще тоді навіть чотирнаїцять літ. “Пані”, — говорили Геновефі — “отсе була одинока людина, що в вашім горю її понижєню не забула вас і хотіла улегшити вам горе. Отже вона нехай буде перша, що бере участь в вашій радості її вашім вивисненю”. Коли Геновефа поглянула на дівчину її пізнала на її шії добре їй відомі жемчуги, тоді пригадала вона собі нараз сю страшну ніч у вязниці. “Боже”, — промовила вона її підняла очі до неба — “хтож то подумав би сеї памятної ночі, коли я сиділа в сих мурах мов бідна грішниця з дитинкою на руках, що я колісь поверну сюди з такою славою! Тільки Ти, Боже, один знав се і вже тоді готовив Ти мені отсю велику радість, Боже!” — додала вона, беручи вінок із скромним румянцем з рук Берти. — “Коли Ти ту на землі так підвиспаєш невинність — то щож буде доперва в небі?”

“Так є, ласкава пані!” — сказав Максим. — “Що правда, не все так новажають на землі невинність і рідко коли сьвяткує вона між нами день побіди, як отсе нині. Та Бог дозволяє часом і на се, щобн нам дати бодай малій передсмак сих радостей, які чекають нас у небі!” Онісля звернув ся він до свого пана із словами: “Пане! Протягом сих вісімдесяти літ, які я прожив на сьому сьвіті, часто вступав я до вашого замку уноєнні побі-

Граф Зіфрід впроваджує свою жінку Геневефу і її сина Гореслава до свого замку.

дою; але ще не дожив я в своїому довгому життю такого сьвя-
та побіди, яке нині уряджено для нашої пані!"

"Максиме!" — відновив граф. — "Се сьвято установив сам
Бог, бо се є найкрасна побіда — побіда чесноти над злочинном!"
І всі лицарі та пані признали голосно правду сих слів.

Радощі сего дня, частий влач і говорене утомили Геновефу
зовсім. Її відведено до давньої кімнати, якої вона не бачила вже
тільки літ. Подякувавши ще раз Богу за свій ратунок, положи-
ла ся Геновефа сейчас до ліжка, бо сили овустили її зовсім. А
вірна Берта полишила ся при ній і не возволяла нікому иншому
услугувати своїй пані.

15. Геновефа бачить ся знова із своїми родичами.

Підчас коли на замку Зігфріда панувала вже загальна ра-
дість, лежала палата родичів Геновефи — князів Брабанту —
ще оповита глибоким сумом. Старий Максим просив дуже гра-
фа, щоби як раз йому доручено занести радісну вістку про від-
найдене Геновефи її старим родичам. Але граф сказав: "Любий,
старий друже! Лиши ся тут, а сю тяжку дорогу нехай відбуде
хто молодший. Таж ти знаєш, як дуже втомив тебе недавній
похід і ти сам говорив мені, що се вже твоя остання водорож."
Та Максим відновив: "Божа воля у всім! Відбував я далеко тяж-
ні подорожі підчас війни, то й відбуду також отсю. Позвольте
мені, любий паноньку, таки їхати!" "Алеж" — сказав граф —
"подумаї тільки, що ти старий, а тепер погана дорога й не від-
повідна пора". "Се нічого не шкодить!" — відмовив Максим. —
"Від коли побачив я свою паню, чую себе від тоді десять літ
молодшим. Та й мені здаєть ся, що не можу красше закінчити
своїх лицарських походів. Коли відбуду тепер отсей похід,
можу вже спокійно спочити. Тоді я старий положу ся й можу
спати аж до судного дня!" "Як так", — сказав граф зворуше-
ний — "то їдь, мій старий, вірний товаришу! Возьми собі най-
красшого кося з моєї стаїні й добери дванаїцять найліпших
лицарів для твоєї охорони. Скажи моїм дорогим тестям все,
що чуєш у своїому серці, бо се саме й я сказав би їм. Нехай те-
бе провадить Господь і поверне здорово назад у мої рамена!"
Також Геновефа казала його ще раз прикликати й переказала
ним до родичів се все, що може переказати любляча дитина.

Максим не мав цілу ніч снокою. Заки ще засвітало, побудив він лицарів, номіг їм сам погодувати і посідлати коний і сів поспішно сам на коня та поїхав із своїм почотом. Все їхав він поперед усіх і накликува аж до утоми: "Ано, товариші, далі, далі!" Так їхали вони день за днем від раннього ранка до пізньої ночі. Товариші питали його: "Чого спіните ся так дуже, нане конюший?" Але він відновів: "Подумайте тільки, яка журба огортає старих родичів, а ми маємо їх звеселити. Коли можна кому зменьшити хоч кілька хвилини терпіня, то не треба зважати на ніякі труднощі її не жалувати своїх костий. Ми так часто їхали з завалом на бій, щоби завдавати рани й сиричишити сльози, отже й можемо раз поїхати жвавійше, щоби лічити рани і осушити сльози. Боже, я хотів би, щоби мій кінь мав крила й щоби летів мов бистрий птах!"...

Один старий лицар, в якого замку Максим задержав ся на ніч, сказав йому, що старенький, побожний єпископ Гільдольф, сей самий, що благословив колись подруже Зігфріда з Геновефою, носьвячує як раз церков — кілька годин їзди відси. "То мусимо тамтуди сейчас їхати" — сказав Максим. — "Єпископ мусить також дізнати ся про сю веселу вістку. А що він є дуже розумна людина, то хочу його запитати о раду, якби то найліпше повідомити про все родичів Геновефи. Я вже думав богато про се в дорозі, та не міг видумати нічого путнього. Найрадше крикнув би я їм відразу: Геновефу вже знайшли! Вона жие! Але так не можна робити. Бо я знаю сам по собі, як то я, хоч старий воївник, перелякав ся дуже на вістку про відшуканє графині. Несподівана радість могла би просто вбити старих. Треба би їм усьо розказати новолі й приготувати їх на се — а сього вже я не вмію. Я вмію тільки добре рубати мечем, але говорити — се вже не моя річ. Ту старенький єпископ порадить найліпше. Бо він уміє добре захоплювати серця словами."

Максим сейчас поїхав із своїми товаришами до єпископа і розказав йому все. — Єпископ дуже сим утішив ся, похвалив голосно Господа й сказав до Макенма: "Будь спокійний, старий приятелю! Бог дає вже сам так, що все виходить найкрасше. Я мав саме і так їхати до родичів Геновефи. Отже поїдемо разом".

Обоє князі Брабанту обходили що року десь в яким вони одержали вістку про страчене Геновефи, сумним сьвятом у замквовій каплиці. Як раз настав тепер такий день і вони сиділи в кімнаті глибоко засумовані. Вони дуже постаріли ся і їх волосе з гризоти посивіло зовсім. Вони були одягнені в жалібну одіж; а княгиня навіть не скидала від сього памятного дня з себе чорної одежі. Вже був час починати богослужене і всі чекали тільки прибуття єпискона, котрого вони, як що року, запросили відиравити службу при сім вівтарі, при котрім Геновефа брала з його рук шлюб.

Князь мовчав і думав з гірким болем: “Се страшна річ, що наш княжій дім мусить переживати таку ганьбу й вимерти так безслідно. Та, Господи, нехай буде Твоя воля!” Княгиня зітхала: “Боже, яке се страшне, що ми стратили таку любу дитину — і то з рук ката! Геновефо! Геновефо! Ми думали, що ти станеш при нашій смерті як ангел спокою й замкнеш наші очі, а так — що стало ся з тобою! Але, Боже, Ти знаєш, що робиш!”

Ледви вона се виговорила, як у кімнату вступив преосьвященний єпископ. Його лице сіяло небесною радістю. “Полишіть уже свої смутки і радуйте ся о Господі!” — промовив він і почав з одушевленем та зворушенем говорити про дивні дороги Божого Провидіння; порівняв їх смутки із смутком Якова, котрому пірвано сина Йосифа; опісля змалював радість Якова, коли він віднайшов Йосифа. Слова єпископа захонили обоїх князів глибоко. Їх серця уснокоїли ся і мимовільна потїха наповнила їх душі. “Колиб ми так могли ще хоч раз побачити нашу Геновефу!” — зітхнула княгиня. “Ту на землі вже її не побачимо”, — відповів князь — “але в небі певно будемо її оглядати”. “Ще її тут на землі побачите її!” — сказав єпископ. — “Бо ще її тепер творить Господь великі діла. Він завдає рани і лічить їх опісля. Він, Бог Якова й Йосифа, живе ще. Він, що скріпив ваше серце до перенесеня болю, скріпить його й тепер, що би ви могли знести радість. Місто похоронних пісень, які маємо як раз співати в церкві, заспіваймо радісне: Тебе Бога хвалім! Бо Геновефа живе й ви побачите її!” Родичі поглянули на нього здивовані. Страх переймав їх від отсих важких слів. Надія й страх бороли ся в їх серцях і вони не хотіли ще повірити сьому, що він говорив.

Тоді єпископ отворив твері, за котрими стояв старий Максим із бючим серцем і сказав: "Отсе чоловік, що розкаже вам про всю". Максим підійшов ближше її крикнув: "Вона жне! Зовсім невно. Отсими моїми очами бачив я її, отсими моїми ухами чув я її голос, отсею рукою дотикав ся її руки". Вістка "Геновефа жне!" пронесла ся миттю по всій палаті. Всі слуги князя і всі служниці княгині впади до кімнати терестрашені її утішені. А Максим розказував тимчасом усьо докладно її слюзи наповняли його очі її не давали йому говорити. — Всі стояли довкола з плачем, а князь і княгиня сиділи непорушно бліді і перелякані не знаючи добре, що дієть ся з ними!

Та вкінці, коли вони вже не могли сумнівати ся в правдивість слів Максима, бо його товариші потвердили всю також, тоді їм здало ся, немовби вони пробудили ся з глибокого сну. Відразу віджили вони на пово її сказали: "Тепер жили ми вже досить на сїм світі — хочемо тільки ще побачити нашу Геновефу; тому їдемо зараз до неї." Подякувавши Богу за віднайденє Геновефи, удали ся вони сейчас у дорогу, а побожний єпископ і чесний Максим з численним почотом товаришили їм.

Тимчасом Геновефа прийшла значно до сил при старанній опіці з боку мужа, а на її лиці зявив ся знова лагідний румянець. Одною з її бажанєв тепер було побачити своїх дорогих родичів. Але скорше, чим вона могла сього надїяти ся, прибули вони до замку Зігфріда. Вони привитали ся з Геновефою серед горячих сліз. Їх радості її зворушеню не було кінця.

А коли вони побачили гарного хлопчика, скрикнули обоє відразу: "Так се наш внук! Ходи ходи, дитинко, нехай тебе уцілуємо!" Дїдо взяв його на руки її промовив: "Нехай Бог благословить тебе, дитиночко!" А бабка притулила його до себе її промовила також: "Нехай тебе Госнодь благословить, кохана солоденька дитинко!" І обоє подякували опісля Богу її подивляли Його дивні установи.

Тепер доперва увійшов у кімнату побожний єпископ. Геновефі здавало ся, що вона бачить перед собою небесного посла. Єпископ поблагословив усіх і промовив: "Тепер, Геновефо, ти шаслива і велике твоє щастє, бо воно окулене великим горем. Терпїне — отсе тая дорога, що підносить нас понад туземне жите до неба. Геновефа утвердила ся тепер у вірі Бога, в терпе-

ливості в знанню горя і в любови власних ворогів; граф Зігфрід знає тепер з досвіду, яке се велике печасте неповздержна пристрасть; Гореслав навчив ся у пуні лїтше пізнавати Бога, чим міг би се зробити у графськїм замку; а родичі Геновефи, котрі вже стратили надїю на свою дитину, пізнали, що всьо на свїті марне, і що єдине добро — се небо. А тепер, коли ми зискали тільки на зрозумїню чесноти, тепер ми всі зійшли ся знова разом як і давнїйше, ще ї побільшило ся число нас, бо з нами є отся мала дитина. Щасливїй сеї, кому судило ся неретрєвати горе ї виїти з нього побїдоносно! Ви всі зискали вінець безсмертного життя!”

16. Терпїня Геновефи стають благословенєм для цілого краю.

Як тільки рознесла ся вість, що Геновефі значно лїпше і що вона вже прийшла троха до себе, приходило до неї кожного дня багато людїй, щоб ї побачити. А Геновефа говорила з кождим і казала кожного допускати до себе. І хоч цілі громади селян входили деколи в кїмнату, то всі вони заховували ся так тихо, що не мучили своєї панї.

Геновефа лежала звичайно на своїм пишнїм лїжку або сидїла убрана в білу одїж на великїм кріслі. Її блїде лице було таке гарне, що всім здавало ся, немов би ясне промінє окружало його. І люди слухали її слів з дивною побожнїстю.

— “Мої дорогї!” — говорила вона раз до них. “Тїшить мене що ви памятаєте все про свою паню і я дякую вам за се. Мій Боже, знаю, що не один з вас має тяжку журу на душі ї мусить багато терпїти. Але любїть тільки Бога ї уповайте на Нього, а не вдавайте ся в розпуку. Він спасе вас від всього горя. І де біда найбільша, там Його помїч найблизша. Я се знаю сама по собі.

Будьте вдоволені сим, що маєте ї вдоволяїте ся малим. Бо хоч як ви убогї, то все таки маєте далеко бїльше, чим я мала в лїсі. Ви маєте хату, одїж, тенлу страву. А бїльше ї не треба нікому.

Тільки треба, щоб ви не забували ніколи на Бога ї молились все.. Бо хто з Богом, Бог з ним. А молитва покріплює наші сили ї не дає нам упасти в горю. Я се знаю, бо я сама таке перебула.

Коли ви із своєю совістю не в порядку, то злучіть ся як найскорше з Ісусом Христом. Бо Нього післав Бог як заступника людий. Він поєднає нас з Богом. Він пролив свою кров за наші гріхи. І нехай ніхто не каже, що він без гріха, але нехай визнає свої гріхи перед Богом, а дізнає прощення.

Слухайте тільки слів сьв. Євангелія, а зрозумієте все краще, чим се я вам можу витолкувати. І не тільки слухайте сьв. Євангелія, а й послушайте так, як воно наказує! Бо є Боже слово, котре має силу кожного ущасливити. Також поважайте сьв. хрест, бо в хресті є спасенє. Хрест приїс нам Христос як символ терпіння і спасеня. І тому не будемо на нього забувати ціле жите і іти сею дорогою, яку вказав наш Божественний Спаситель — правда, ми підемо разом сею дорогою?" І всі присутні мусіли їй обіцяти, що послухають її.

Батьків родин взивала вона до згоди й перестерігала їх перед ревнованєм. "Ніколи не вірте злим язикам, бо се заколотить вам спокій" — говорила вона, а всі вірили їй, бо знали, що вона сама перетерпіла багато з сеї причини.

А матерям говорила вона: "Подивіть ся на ваші діти! Вони ще щасливі, доки родичі дбають про них. Але певно приїде в житю хвиля, коли їх веселе личко засмутить тяжка жура, а їх ясне чоло пооре неневність о завтрішній день. Тому виховуйте їх так, щоб вони були на все готові. Дайте їм крінку віри і серце, щоб вони мали в горю на що оперти ся, а тоді житеві бурі перелетять над їх головами певно безслідно".

А Гореслав не пускав ні одної дитини з замку без дарунку. І так стало терпінє Геневефи благословенєм для цілої околиці, бо всі могли від неї багато навчити ся.

17. Що стало ся з Гольом?

Люди, що вертали від Геневефи, хотіли також бачити Голя. Суд засудив його як великого злочинника на смерть. Чотири коні або чотири воли мали його розірвати на кусні. Але граф дарував йому жите, однак не міг уже вибавити його від доживотної вязниці. Вязничий сторож, що показував людям Голя, не мав цілий день спокою. Але він робив се радо. "Дивіть ся тільки", — говорив він — "там на горі бачили ви образ сьвятої невинности, а ту бачите образ страшного гріху."

Він сходив із ліхтарцею й ключами вузкими сходами в долину. Коли він отворив тяжкі, залізні двері й показував всім Гольо, освіченого червоним світлом ліхтарні, обняв людий великий переляк. Бо Гольо виглядав страшно. Довге волосє висало йому з чола, а розхрістана борода спадала на груди. Його лице було біле як стіна, а очі світили поганим огнем. Сумліне гризло його так дуже, що він ставав божевільний, ревів дико і бив головою об мури. А навіть тоді, як він був троха при собі, говорив він від річи сам з собою.

“Дурень! Дурень! Який я був дурень!” — кричав він часто. — “Горе тому, чне серце онанують пристрасти, так, що заглушать голос совісти! Зразу може він мати якусь пеневию радість, але його кінець буде все страшний! Він ступає по цвітах, але параз паде він у пронасть, яку скривали цвіти. Йому здаєть ся, що він простягає руку до рожевого корча, але нараз виходить з нього гадюка й кусає його!”

Часом питав ся він: “Люди, чи се правда, що знайдено Геновефу і її дитину? Чи се правда, чи се мені тільки так снило ся? Так! Так! Се правда! Бо дивить”, — говорив він плачливим голосом — “Бог покарає за гріх: у вязницю, де я замкнув Геновефу, кинув він тепер мене! Так, воиа сиділа ту, на сїї підлозі! Чи вірите тепер, що Бог є справедливий?”

Другий раз крикнув він: “Слава Богу! Приходите відвести мене на місце страчення? Я йду радо, я готовий! Я пролив невшну кров, бо вбив невшну жінку й малу дитину. Струї сліз, що пливуть із моїх очий не зможуть змити слідів сеї крові! Тому ведіть мене — нехай уже раз скінчить ся моя мука!”

А в хвилі, коли грижа совісти відбирала йому зовсім память, кричав він до людий, що приходили до нього: “Чого ви ту прийшли!? Я бачу — ви всі злочинці! Невинна кров силіває по ваших руках!... Дивить, ту, де я сиджу тепер — ту буде ваше місце. Всі злочинники прийдуть сюди”.

Перестрашені діти, почувши таке, почали кричати й плакати; а всі старші постановили собі свято вистерігати ся всяких тяжких гріхів, щоби охоронити ся перед грижою совісти.

В таких страшних муках жив Гольо довгі літа — і чи мав хоч легшу смерть, ніхто не знає.

18. Пошанованє памяти Геновефи.

Очеридно, що люди, виїшовши від Голя з пязниці, хотїли ще її побачити ланю, котра колись живила Геновефу. Граф казав для неї вибудувати гарну стайню. Вона ходила собі свобідно по замковім подвірїю. Часто вибігала вона навіть сходами на гору й приходила до Геновефи. Вона була дуже ласкава, підходила до всїх і їла їм з рук. Ловчі пси не займали єї. “Боже!” — говорили люди — “колиб не се звірятко, була би наша графиня певно згинула!” “Тому не треба мучити нїякого звірятка” — навчала служниця, що мала ходити коло ланї. — “Кожде звірятко є пожиточне і ми не знаємо, чи воно не стане нам колись у пригодї. Та передовсїм шануйте свою худобу, бо вона живить вас і працює на вас тяжко!”

Як довго ще жила Геновефа, нїхто не знає. Але се певне, що її жите плало вже серед тихої радости й вона робила другим багато добра. Кажуть, що її смерть була подібна до заходу сонця погідним весняним вечером.

На її похорон зішло ся безліч народу. Всї плакали за нею — а найбільше Зігфрід і Гореслав. А ланя положила ся на її грїб не хотїла вже приймати нїякої поживи і так згинула з туги за своєю панєю.

Серед ліса, коло печери Геновефи, велїв граф збудувати гарну церковцю, яку посвятив сам єпископ. Цїле жите Геновефи списано гарним письмом на стїнах сеї церковці. Люди приходили сюди й молили ся за її душу, а кожний старав ся наслідувати її побожність.

Замок Зігфріда вже давно в руїнах — ледви троха мурів лишило ся до нинї з нього; але память Геновефи, що там мешкала, живе й до нинї в устах народу.

ПОАЗБУЧНИЙ СПИС.

	Сторона
1. Граф Зіґфрід вибираєть ся в похід	5—9
2. Геновефа в тюрмі	9—10
3. Геновефа стає в тюрмі матерію	12—15
4. Геновефу звіщають про близьку смерть	15—18
5. Геновефу ведуть на страчене	18—23
6. Геновефу і її сінка ратує від головної смерти Гольм	23—27
7. Просте жите Геновефи у цеті	27—31
8. Геновефа дістає від вовка гонду одіж	39—44
10. Недуга Геновефи	44—48
11. Геновефа готовить ся на смерть	48—52
12. Граф Зіґфрід тужить за Геновефою	52—56
13. Граф Зіґфрід віднаходить Геновефу	56—61
14. Геновефа вертає до замку	61—68
15. Геновефа бачить ся знова із своїми родичами	68—72
16. Терінія Геновефи стають благословенем для цілого краю	72—73
17. Що стало ся з Гольом	73—75
18. Пошановане намяти Геновефи	75

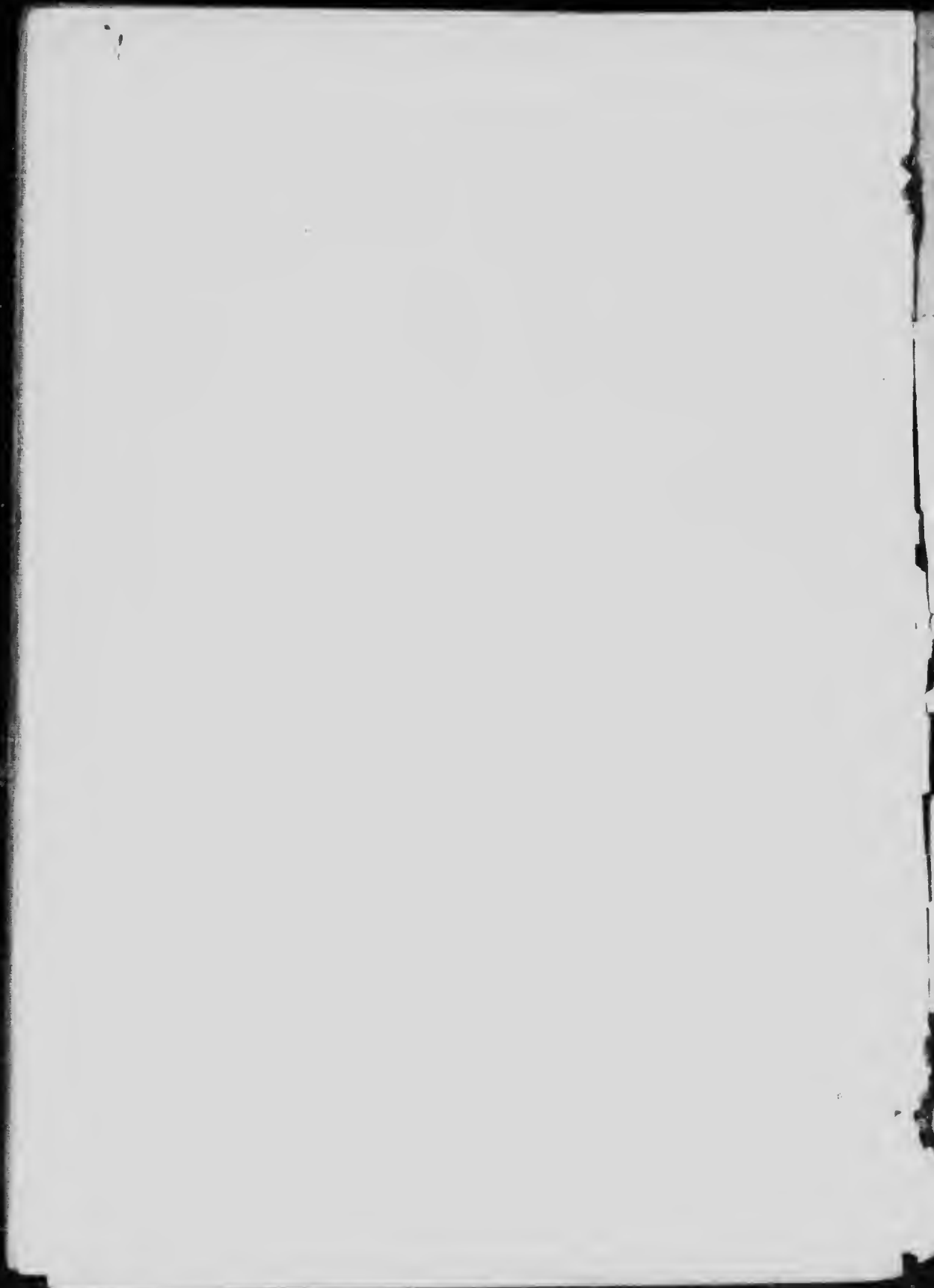

У КНИЖЦІ НАХОДЯТЬСЯ СЛІДУЮЧІ ОБРАЗКИ:

	Сторона
Граф Зіґфрід пращає ся з жінкою Геневефою	7
Епископ Гільдольф в каплиці в котрій Зіґфрід причащав ся перед своєю виправою проти Маврів	10
Непохитність Геневефи у вязниці	14
Гольо у пастухів	19
Геневефа викликує милосерде у Грімоальда і Бе- нона, коли вони мали убити її сина Гореслава	22
Ангел потішає Геневефу образом Рознятого	28
Геневефа, котру стара Гертруда припровадила на гапок, прислухує ся жалісному співови	35
Гольо скидає помічника свого снільщика Бенона зі скали	43
Гольо кидає на Геневефу підозріне супружї не- вірности і каже її арештувати	51
Граф Зіґфрід віднаходить свою оплакувану як по- кійницю, жінку Геневефу	57
Граф Зіґфрід випроваджує свою жінку Геневефу і її сина Гореслава до свого замку	67

Історія про Австрійського Архикнязя Рудольфа.

Ще стало ся з Рудольфом? або Трагедія на замку Маєрлінг. — Життя і таємнича смерть австрійського архикнязя Рудольфа і його любови баронівни Вечери. Тайні події в житті австрійського цесаря Франца Йосифа I., цесаревної Єлисавети і жини Рудольфа архикнягині Стефанії. З 26-ма образками і портретами. 224 сторін друку. — Хто отже хоче довідати ся дечого про австрійських пануючих і про загальні їхні відносини до австрійської держави, хай перечитає собі сю книжку заборонену читати в Австрії.
Ціна сеї книжки 60ц
В міцній оправі 80ц

ІСТОРІЯ ПРО НЕЩАСЛИВУ АВСТРИЙСКУ ЦЕСАРІВНУ.

Єлисавета, мучениця на австрійсьім престолі у світлі правди. — Се є незвичайно правдива і гарна історія про жите цесаревної, її поводжене і мученичу смерть. В книжці сій є описана згадана смерть, подорожі і жите Єлисавети. Граф Ароши показує перший раз характер сеї високої пані, пок., яка була, як далеко любила свій шарід і як багато спричинила ся до польочи бідного поневоленого люду. В Австрії сю книжку заборонено друкувати. Книжка ся обіймає 224 сторін друку, з 30 гарними образками і портретами цесаря, цесаревної, прегарних замків і інших гарних образків.
Ціна сеї гарної книжки 60ц

МАНДРІВКИ ТА ПРИГОДИ ШЛЯХТИЧА ЧВАНЬКІВ- СЬКОГО НА ПОЛЮ І НА МОРІ.

Сю книжку як захчете читати то не зможете її покинути поки не перечитаете цілу, а що вже насмієте ся, то неможливо пером описати. Які то смішні пригоди він мав, що чогось подібного ще не читалисьте в своїм житті. 118 сторін друку, в оправі коштує всего 50ц

СТРАШНИЙ МОНАХ РАСПУТІН

— або —

Тайни Царського Двора 50ц

ЗАХАР БЕРКУТ.

Історична повість з життя Карпатської Русі в XIII. в часі Татарських нападів на Галичину. Дуже інтересна книжка до читання. Написав найбільшій український письменник І. Франко. — Ціна 60ц

Ruska Knyharnia

850 Main St. Winnipeg, Man.

Проклятий Цісарський Рід

— або —

ТАЙНИ ЦІСАРСЬКОГО ДВОРУ У ВІДНИ.

Книжка подає обширний опис тих всіх явищ, які переслідують цісарську родину Габсбургів.

Описує ті трагічні випадки смерті членів цісарської родини.

В ній є поміщені фотографії визначних осіб, яких постигла незвичайна смерть.

Хто не хотів би знати про трагедію Рудольфа. Багато навіть вірять, що він жде і колись несподівано верне і засяде на хитаючій ся австрійським престолі.

Хочете знати про се, мусите читати книжку в якій довірається власне дійсною правди, що з ними стало ся.

Чи не цікаво вам знати про любовницю Рудольфа, Марію Вечеру? Кожний рад знати, чому старий цісар не дозволив на розвід Рудольфа з жінкою, щоб син міг оженити ся з Марією Вечерою. Се така тайна, про яку на цісарським дворі не вільно говорити.

В книжці є опис про замордоване цісареві Єлисаветі в Швайцарії, про замордоване австрійського наслідника Франца Фердинанда, котре прищиплює, як кажуть, **ТЕПЕРІШНУ ВЕЛИКУ ВІЙНУ.**

Крім сего є ще багато дечого другого в тій книжці, про яке пересічний чоловік не знає — бо цісарі не дозволяють будь кому заглядати, що по їх палатах робить ся.

Книжка в великим форматі, на гарнім папері, з ілюстраціями, в 4-рох томах, коштує всего \$2.00

СПОВІДЬ БУВШОГО ЦАРЯ.

Бувший цар в тій книжці каже ся перед російським народом і розкриває свої тайни свого царствования і усього царського дому. В сій книжці сам цар розказує правду о російській революції і своїм зреченню ся з трона. Світ ще ніколи такої книжки не читав. Ся книжка буде видрукована на всіх явках. Уся Росія й цілий світ говорить о сій книжці.

Як хочете знати **ВСІ ТАЙНИ ЦАРСЬКОГО ДОМУ**, котрі до сих пор нікому на світі не були відомі і як ви хочете знати як почала ся революція і як Царський Трон був звалений і ще множество інтересних річей, — зараз шийте по сю книжку, в кофій **НИКОЛАЙ РОМАНОВ** сам розказує про усе се. — Ціна книжки 25ц

СТРАШНІ ТАЙНИ МОНАСТІРСЬКИХ МУРІВ

Подані Марією Монк, монахиневі якій вдалось втечи з Монастиря. Се найцікавіша того рода книжка на українській мові. (Перевід з англійського). — Ціна сєї книжки 50ц

Ruska Knyharnia

818-850 Main St.

Winnipeg, Man.

